

Türkiye'deki Suriyelilerin Kentsel Yaşam Deneyimleri Gaziantep ve İzmir Örneği

Sait Vesek
Nadir Suğur

Öz: 2011 yılında Suriye'de ortaya çıkan iç savaş, milyonlarca insanın ülkelerini terk etmeleriyle sonuçlanmıştır. Türkiye'nin Suriye'ye coğrafi yakınlığı ve Batı ülkelerine geçişte köprü konumunda olması çok sayıda Suriyelinin Türkiye'ye göç etmesine neden olmuştur. Süreç içerisinde Suriyelilerin büyük bir çoğunluğu çeşitli nedenlerle Avrupa ülkelerine geçememiş ve iç savaş ortamının ülkelerinde devam etmesi nedeniyle Suriye'ye geri dönememişlerdir. Bunun bir sonucu olarak Suriyelilerin büyük bir çoğunluğu Türkiye'de kalmıştır. Suriyelilerin Türkiye'de genellikle büyük kentlere yerleştiği görülmektedir. Suriyelilerin bu kentlerde ne tür fırsat ve güçlüklerle karşılaştıkları konusu, mülteci-sığınmacı meselesinin anlaşılması açısından son derece önemlidir. Bu kapsamda çok sayıda Suriyelinin yaşamakta olduğu kentlerden olan Gaziantep'te ve İzmir'de sosyolojik bir araştırma yapılmıştır. Suriyelilerin Gaziantep ve İzmir'i tercih etmelerindeki dinamiklerin neler olduğu, her iki kentte iş gücü piyasasına ne ölçüde girebildikleri, ne tür fırsatlarla karşılaştıkları ve bunları nasıl değerlendirdikleri, hangi güçlüklerle karşı karşıya kaldıkları ve hayata tutunma açısından kentler arasında ne gibi farklılıkların olduğu üzerinde durulmuştur. Ayrıca gündelik yaşam pratiklerinde karşılaştıkları dışlanmaların neler olduğu ele alınmıştır. Gaziantep'te 30, İzmir'de 27 kişi ile yapılan yarı yapılandırılmış 57 görüşme ile Gaziantep'te 2 ve İzmir'de 1 olmak üzere toplam 3 odak grup görüşmesi yapılmış ve veriler betimsel analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir. Buna göre Gaziantep'in tercih edilmesinde, kentin Suriye sınırına komşu olması, kültürel yakınlık gibi etkenler önemli rol oynamaktadır. Suriyelilerin sosyal ağların yardımıyla Gaziantep'i ekonomik ve sosyal açıdan tutunabilecekleri bir kent olarak görmeleri önemli bir diğer etkidir. İzmir'in tercih edilmesinde iş imkânlarının fazla olması, Avrupa'ya geçişte konumunun müsait olması, kendilerine bu konuda yardımcı olabilecek bağlantıların bulunması ve İzmir'in daha yaşanabilir bir kent olması gibi nedenler ön plana çıkmıştır. Her iki kentte katılımcıların birçok alanda dışlanma ile karşılaştıkları ve bu dışlanmalara karşı birtakım stratejilere başvurdukları görülmüştür. Katılımcıların kentsel varış yerlerine ilişkin deneyimlerinin bu konudaki kuramsal boşluğu doldurması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Suriyeliler, göç, mülteciler, dışlanma, Gaziantep, İzmir.

Abstract: The civil war in Syria resulted in a massive population influx into the neighboring countries since 2011. Geographical proximity of Turkey and its position as a gateway to Europe have made Turkey a host country for most Syrians refugees. Prolonging civil war in Syria and difficulties to get access to Europe compelled them to stay in Turkey. The reason why they have settled down in certain cities and difficulties that they have encountered in their everyday life merit attention to understand the very issue of refugee problems in Turkey. On that purpose, we conducted a sociological research on Syrians who settled in Gaziantep and İzmir. This paper tries to examine the degree to which Syrians are integrated into the local labour market and problems that Syrians endure in everyday life activities. The research is drawn from a fieldwork conducted on 30 semi-depth interviews in Gaziantep and 27 in İzmir. The results show that the reasons for Syrian to make a living in Gaziantep are its proximity to Syria, cultural familiarity and opportunities for Syrians entrepreneurs to do business. As for İzmir, Syrians stated its closeness to Europe, availability of jobs and better life prospect.

Keywords: Syrians, migration, refugees, exclusion, Gaziantep, İzmir.

Bu makale, Prof. Dr. Nadir Suğur danışmanlığında saha çalışması 2018'de yapılan doktora tezinden üretilmiştir.

@ Dr., Balıkesir Cumhuriyet Anadolu Lisesi. svsek10@gmail.com
Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi. nsugur@anadolu.edu.tr

ID <http://orcid.org/0000-0002-3855-7555>
<http://orcid.org/0000-0002-6485-721X>

© İlmi Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/M0512
insan & toplum, 2021.
insanvetoplum.org

Başvuru: 20.05.20
Revize: 04.07.20
Kabul: 12.10.20
Online Basım: 30.11.20

Giriş

Göç çalışmalarıyla ilgili yapılan tartışmalarda, göçün nedeni olarak ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi faktörlerin önemi sıklıkla vurgulanmaktadır. Ancak son yıllarda uluslararası göç hareketlerinde siyasi faktörlerin çok daha fazla ön plana çıktığı görülmektedir. Genel olarak siyasi nedenli göçlerde insanlar zorla yer değiştirmek zorunda kalmaktadır. Göç yazınında uluslararası göçmenlerin hareketlilikleri konusundaki en yaygın tipoloji, gönüllü ve gönüllü olmayan göçmenler şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Gönüllü göçmenler, isteyerek ve bilerek göç kararı almış olan ekonomik göçmenler olarak ifade edilirken gönüllü olmayanlar, siyasi mülteciler diğer bir ifadeyle zorunlu göç mağdurları, sürgün edilenler ve siyasi sığınmacılar olarak tanımlanmaktadır. Bu insanların kendi ülkelerinde maruz kaldıkları iç savaş, şiddet ortamı ve baskılar nedeniyle farklı bir bölgeye veya ülkeye göç etmekten başka seçenekleri kalmamaktadır (Şenol-Sert, 2016, s. 30; Güllüpinar, 2012, s. 57). Özellikle göç veren ülkelerdeki iç savaşlar, siyasi, dinî ya da etnik çatışma ortamı, yaygın insan hakları ihlalleri ve azınlık gruplara yönelik ayrımcılıklar, küresel düzeydeki mülteci-sığınmacı hareketliliğinin itici gücü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun bir sonucu olarak yoğun bir şiddete ve ayrımcılığa maruz kalan kitlelerin can ve mal güvenliği ortadan kalkmaktadır (Sirkeci, 2012; Amnesty International, 2016; Jespersen, 2019). Can ve mal güvenliği kalmayan insanlar, kitleler halinde başta komşu ülkeler olmak üzere sosyal ve ekonomik yönden daha gelişmiş ülkelere sığınmaya çalışmaktadırlar. UNCHR (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) tarafından 2019'da yayımlanan "Küresel Eğilimler" raporunda dünyada savaş, zulüm ve çatışmadan kaçan insan sayısının 2018'de 70 milyonu aştığı açıklanmış ve bu sayının 20 yıl önceki seviyenin iki katı, bir yıl öncekine göre 2,3 milyon daha fazla olduğu belirtilmiştir. 2018'de mülteci sayısı dünya genelinde 25,9 milyondur. Dünyadaki mültecilerin üçte ikisinden fazlasının beş ülkeden geldiği raporda yer almıştır: Suriye, Afganistan, Güney Sudan, Myanmar ve Somali.¹ Bu ülkelerde mültecilerin birçoğu barış ortamının ortadan kalkmasıyla merkezî hükümetler veya yerel silahlı güçler tarafından tutuklanma veya öldürülme riskiyle karşı karşıya gelmişlerdir (Dadush ve Niebuhr, 2016; Faulkner ve Schiffer, 2019, s. 154). Bu durum Suriyeliler için de söz konusudur. Büyük riskler alarak ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyeliler başta komşu ülkeler olmak üzere dünyanın değişik yerlerine göç etmişlerdir. Suriyelilerin ülkelerini terk etmelerinde güvenlik problemi en

1 <https://www.unhcr.org/news/press/2019/6/5d03b22b4/worldwide-displacement-tops-70-million-un-refugee-chief-urges-greater-solidarity.html?> (Erişim tarihi: 21 Haziran 2019).

temel itici faktör olmuştur. Nitekim itme-çekme kuramı göstermektedir ki hem yaşanan yerin hem de gidilecek yerin kendine özgü olumlu ve olumsuz faktörleri yani itme ve çekme faktörleri olabilmektedir. Bu noktada iç çatışmalar ve güvensizlik ortamı temel bir itme faktörüdür (Çağlayan, 2006, s. 73; Sirkeci ve Göktuna-Yaylacı, 2019, s. 21). İç savaş nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyelilerin gidecekleri ülke tercihlerinde başta coğrafi yakınlık olmak üzere birçok faktörün ön plana çıktığı görülmektedir. Varış noktasına ilişkin kararları etkileyebilecek diğer faktörler arasında daha iyi ekonomik fırsatlar, kültürel aşinalık, temel hizmetlere daha iyi erişim ve etnik veya aile bağları sayılabilir (Haysom, 2013).

Suriyelilerin gidilecek ülke tercihinde, ülkenin güvenli olması, sosyal ve ekonomik açıdan gelişmiş olması, kültürel yakınlık taşıması ve istihdam imkânlarının genişliği son derece önemli bir rol oynamıştır. Bu açıdan Suriyeliler için Batı Avrupa ülkeleri hedef ülkeler olmakla birlikte Türkiye de birçok açıdan sınır ülkeleri olan Irak, Ürdün ve Beyrut'a göre çok daha fazla tercih edilebilir bir ülke konumunda olmuştur (Apak, 2015; Seefar Syrians, 2018; Tümtaş, 2018). Bu etkenlerin dışında sahip oldukları sosyal ağlardan aldıkları bilgiler, onları komşu ülkelere yöneltmiştir. Zira sosyal ağ kuramının da belirttiği gibi göçmen ağları, göç eden kişilerin etrafında bulunan herkesi etkileyen bir dinamiğe sahip olup (Güllüpnar, 2012) gidilecek bölgelerin yaşam kalitesine ilişkin bilgiler sağlayarak sığınmacıların göç etmeye karar vermelerine katkıda bulunmaktadır (Crisp, 1999; Nas, 2017, s. 61).

Bir göçmenin belirli bir varış noktasına taşınması, bir iş ve ev bulması, bir iş yeri açması, göçmen sosyal ağından doğrudan etkilenebilmektedir (Poros, 2011; Kolukırık, 2017). Sosyal ağlar; akrabalık, dostluk ve ortak etnik/topluluk kökeniyle göçmenleri birbirine bağlayan kişilerarası bağlar kümesi olma özelliğiyle (Massey, 1993, s. 448) göç edecek kişinin göç alma kararlarında kolaylık sağlar. Bu sosyal ağlar özellikle akraba, köylü ve tanıdıkların olması ile göç eden kişinin şehir hatta mahalle seçimine bile etki edebilmektedir (Erbaş, 2019, ss. 224-225). Diğer bir ifadeyle sosyal ilişki ağları, göçmen nüfusun kentlerin belli semtlerinde ve mahallelerinde yoğunlaşmalarına neden olmaktadır. İkamet açısından belli bir bölgede yoğunlaşma, onlara yabancı oldukları bir ülkede sınırlı da olsa bir güvende olma imkânı sağlamaktadır. Tüm bunların bir sonucu olarak Türkiye, 2011 yılından itibaren Suriye'den gelen göç dalgasının sosyal ve ekonomik maliyetini en yoğun şekilde yaşayan ülkelerden birisi olmuştur. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Şubat 2020 verilerine göre Türkiye'de yaşayan Suriyeli sayısı 3,5 milyonun üzerindedir.²

2 <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim Tarihi: 05 Şubat 2020).

Nisan 2019 tarihi itibarıyla Türkiye'deki kalış süreleri dokuz yılı aşan Suriyelilerin büyük çoğunluğu kentlerde yaşamaktadır. Mülteciler hem formel hem de enformel sektörlerdeki çeşitli istihdam olanakları ve barınma kamplarına veya kırsal yerleşim yerlerine göre daha gelişmiş altyapı, fırsat ve olanaklar nedeniyle kentlere taşınmaktadır (Shiferaw, 2019; UNCHR, 2009). Kentlerde mültecilerin çeşitli güçlüklerle rağmen erişebileceği barınma, ulaşım, iletişim, eğitim ve istihdam gibi imkânlar bulunmaktadır. Bu açıdan pek çok mülteci için kentler, kendileri ve aileleri için daha iyi seçenek olarak görülmektedir.

Suriye'den gelenlerin önemli bir bölümü yoksulluk,³ işsizlik, sağlık, beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamakta çok büyük güçlükler çekmektedir.⁴ Bütün bu güçlüklerle rağmen süreç içerisinde Suriyelilerin iş gücü piyasasına giriş yaptıkları görülmektedir. Çoğu yoksul Suriyeli için amaç, zorunlu ihtiyaçlarını karşılamaktır. Günlük kazançları ana gelir kaynaklarıdır. Suriyelilerin yüksek bir kısmı düşük ve yarı vasıfı mesleklerde bulunmaktadır. Bunun nedeni Suriyelilerin genellikle düşük ücretli, geçici, düzensiz ve kayıt dışı istihdamın yaygın olduğu enformel sektörde istihdam edilmeleridir. Suriyelilerin, enformel faaliyetlerin oldukça yaygın olduğu inşaat ve tekstil sektöründe çalıştıkları görülmektedir (Lordoğlu, 2015; Koyuncu, 2014; Kara, 2018). Nitekim ILO tarafından yayınlanan raporlarda da çalışan Suriyelilerin %91'nin kayıt dışı işlerle geçimini sağlamaya çalıştığı ifade edilmektedir.⁵ Böylelikle tarihsel olarak yüksek kayıt dışılık oranları sergileyen ticaret, inşaat ve imalat gibi sektörler, Suriyeli iş gücünün ana alıcıları hâline gelmektedir. Toplamda bu üç sektör, Suriyeli işçilerin %79,1'ini oluşturmaktadır (ILO, 2020). Enformel sektör önemli ölçüde kayıt dışı olan çok sayıda göçmenin iş gücü piyasasına girmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Ancak göçmen iş gücü arzının enformel sektöre yönelik geçişinde ikili bir emek piyasasını ortaya çıkardığı öne sürülmektedir (Toksöz, 2006). Aynı iş kollarında benzer işleri yapmalarına rağmen ücret açısından yerli iş gücü ile göçmen iş gücü arasında önemli farklılıklar

3 Geçim zorluğuyla ilgili güçlükler mülteci statüsü (özellikle çalışma izinleri konusunda kısıtlamalar, bürokratik engeller ve vatandaşlık), kötü çalışma koşulları (düşük ücret, kayıt dışı, güvensiz işler), yardımların yetersizliği ve ayrımcılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca dil engeli nedeniyle bazı mülteciler deneyim ve becerilerini iş gücü piyasasında yeterince kullanamamaktadır (Barbelet ve Wake, 2017; DSP ve İGAM, 2019).

4 Sayıları az da olsa orta ve üst gelir grubundan gelen bazı Suriyelilerin özellikle büyük kentlerde iş yerleri açarak yatırım yaptıkları da bilinmektedir. 2019 itibarıyla en az bir ortağı Suriyeli olan firmaların sayısı 15.159'dur.

5 Kadınların Türkiye'deki Suriyeli nüfusunun yaklaşık yarısını temsil ediyor olmalarına rağmen iş gücü piyasasına katılmalarının düşük olduğu ifade edilmektedir. Nitekim Suriyeli kadınların yalnızca %15'inin gelir getirici bir işte çalıştığı ve daha da azının çalışma izni olduğu bildirilmiştir (Leghtas, 2019).

oluşmaktadır (Brown vd., 2018). Ayrıca göçmenlerin yaşadıkları ülkedeki konularının belirsiz olması, onları çalışma hayatında oldukça kırılğan hâle getirmektedir. Bunun sonucunda mültecilerin çalıştığı işlerde genellikle iş tanımları belirsiz, çalışma saatleri düzensiz ve maaş-yevmiye ödemeleri yasal sınırların çok altında kalmaktadır. İstihdam, kayıt dışı olduğu için birçok sosyal haklardan (yıllık izin, sosyal güvence, sağlık raporu vb.) mahrum bırakılan mülteciler, iş gücü piyasasının en korunaksız ve en çok dışlanmaya uğrayan kesimi hâline gelmektedirler (Dedeoğlu ve Ekiz, 2011, s. 113; Aygül, 2018). Bu konuda yapılan çok sayıda çalışma, Suriyelilerin yasal çalışma saatlerinin çok üzerinde çalıştıklarını göstermektedir. Göçmen iş gücünün yoğun bir şekilde giriş yaptığı kimi iş kollarında ise ücretlerde önemli düşüşlerin yaşanması nedeniyle yerel iş gücünün o alandan çekildiği görülmektedir (İslamoğlu ve Yıldırım, 2016; Del Carpio ve Wagner, 2015). Dolayısıyla enformel sektör içerisinde ücretlerin çok düşük olduğu iş kollarında göçmen iş gücü istihdamının arttığı görülmektedir (Aygül, 2018). Enformel sektördeki birçok iş kolunda kimi yerli işverenlerin özellikle göçmen işçi istihdam etmeyi tercih ettikleri görülmektedir. Bazı yerli işverenler, iş gücü maliyetlerini aşağıya çekmek için göçmenlerin içinde bulunduğu zor koşulları avantaja dönüştürebilmektedir. Bu işverenler, göçmen işçileri genellikle kayıt dışı ve çoğunlukla da asgari ücretin altında bir ücretle istihdam etmektedirler (İçduygu ve Diker, 2017, s. 32; Toksöz, 2008; Kara, 2018). Kayıt dışı çalışma ve düşük ücretlerin yanı sıra diğer bir önemli olumsuz durum da çocuk işçiliğindeki olağanüstü artıştır (Canbey-Özgüler, 2018).

Dışlanma, ekonomik olduğu kadar başka şekillerde de kendini göstermektedir. Suriyelilerin dil yeterliliklerinin olmaması, etkileşim içerisinde buldukları toplumsal çevre ile iyi ve sağlıklı ilişkiler kurmalarının önünde önemli bir engeldir ve bu onları, bir dışlanma duygusuyla baş başa bırakmaktadır (Koser-Akpaçar ve Şimşek, 2018). Bir diğer dışlanma örneği, yerel halkın bakışıyla ilgilidir. Yerel halk, Suriyelileri kültürel açıdan uyumsuz, vergi vermeyen, devletin yardımlarıyla geçinen, sorumsuz kişiler olarak görmektedir. Tüm bunlar Suriyelilere karşı ön yargı ve nefretin yaygınlaşmasına sebep olmaktadır. Bu durum zaman zaman Suriyelilere karşı saldırılarla sonuçlanmaktadır. Ayrıca dış görünüm, giyim tarzı, konuştukları dil, dışlanmaya sebebiyet verebilmektedir. (Erdoğan, 2015, 2017; Şimşek, 2015; Deniz vd., 2016, s. 36). En belirgin şekilde barınma problemi olarak ortaya çıkan mekânsal dışlanma, Suriyelilerin maruz kaldığı en önemli dışlanma türlerindedir. Tüm bu ayrımcılıkların son dönemlerde artma eğilimi gösterdiği, birtakım çalışmalar tarafından ortaya konulmuştur (İSTANPOL, 2020; Deri, Tekstil ve Kundura İşçileri Derneği, 2020).

Mülteciler, ekonomik durumla yakından ilişkilendirilen bu ayrımcılıklara karşı birtakım başa çıkma yöntemlerine başvurmaktadır. Bunlar dışlanmayı içselleştirerek hayatı sürdürmeye çalışmak (İncetahtacı, 2020), sahip olduğu kimliği yeniden tanımlamak (Yalçın, 2004, s. 89), yerel halkla karşılaşmaların olası olduğu yerlerden uzak durmak veya mekânsal olarak belirli bir bölgede yoğunlaşmak (Castles ve Miller, 2008, ss. 334-335; Ünal, 2014, ss. 58-61) olarak belirtilebilir. Mekânsal yoğunlaşma, dayanışma ve güven isteğine cevap veren ve yeni gelenlerin kendilerine yetebilmelerine yardımcı olan bilgi paylaşımını sağlama açısından önem arz etmektedir.

Mültecilerin gittikleri ülkelerde yaşadıkları sorunlar birçok açıdan benzerlikler göstermektedir. Bununla birlikte yaşadıkları şehrin büyüklüğü, coğrafi konumu, şehrin bulunduğu bölgenin sosyal ve kültürel yapısı, iş imkânları, kentin göçmen yapısı gibi özelliklerin mülteciler üzerinde ne tür etkileri olduğu konusu “mültecilik-sığınmacılık” meselelerinin boyutunu anlamak açısından son derece önemlidir. Diğer bir deyişle kentsel varış alanları dinamiklerinin, yeni gelenlerin amaçlarına ulaşabilme ve kaynak sağlamadaki rollerinin (Hanhörster ve Wessendorf, 2020) ortaya konulması, literatürde yer alan eksikliklerin giderilmesi açısından önem arz etmektedir. Türkiye’de Suriyeliler yoğunlukla büyük kentlerde yaşamalarına karşın ülkenin tüm bölgelerine dağılmış durumdadır. Bu noktada Suriyelilerin Gaziantep ve İzmir’i neden tercih ettikleri, iş gücü piyasasında ne ölçüde ve ne şekilde yer aldıkları ne tür imkân ve zorluklarla karşılaştıkları, zorunlu göç mağduru olarak kentlerin zorlu yaşam şartlarında tutunma sürecinde ne gibi stratejiler geliştirdikleri önemlidir. İşte bu çalışma, Gaziantep ve İzmir örneklerinden yola çıkarak bunları sosyolojik bir bakış açısıyla ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Göç olgusunun karmaşık ve çok boyutlu olması, konu ile ilgili araştırmalarda göç sürecine maruz kalan bireylerin bakış açılarını, anlatımlarını ve kişisel deneyimlerini dikkate almayı gerekli kılmaktadır (Kümbetoğlu, 2016, s. 59). Dolayısıyla göç olgusunun bireylerin hayatlarını nasıl etkilediği, değiştirdiği, hangi süreçlerden geçildiği, varış yerlerinde ekonomik ve sosyal hayata nasıl eklemlendikleri, sığınmacıların yaşamlarını nasıl idame ettirdikleri ve dışlanma pratiklerine karşı ne tür stratejiler geliştirdikleri ancak nitel bir çalışma ile ortaya konabilir. Nitel çalışma, bir taraftan araştırmacının belli bir konuda derinlemesine bilgilere ulaşmasını mümkün kılarken diğer taraftan da görüşme yapılan kişilerin içinde buldukları bağlamı nasıl ve ne şekilde anlamlandı-

dırdıklarını içeriden kavrama imkânı sağlamaktadır (Neuman, 2014, ss. 240-241). Saha çalışması, Türkiye'nin Suriyeli nüfusu en çok barındıran kentlerinden olan Gaziantep ve İzmir kent merkezlerinde 2018 yılının Temmuz-Kasım ayları arasında gerçekleştirilmiştir. Bu iki kentte 16'sı kadın, 41'i erkek olmak üzere toplam 57 Suriyeli ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler, Gaziantep'te 10'u kadın, 20'si erkek olmak üzere toplam 30 katılımcı ile İzmir'de ise 6'sı kadın, 21'i erkek olmak üzere toplam 27 katılımcı ile yapılmıştır. Ayrıca saha çalışması boyunca ikisi Gaziantep'te, biri İzmir'de olmak üzere üç odak grup görüşmesi de yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler 30 ile 90 dakika arasında, odak grup görüşmeleri ise 60 ile 90 dakika arasında sürmüştür. Görüşmelerde veri çeşitliliğini arttırmak ve yaşa dayalı farklı bakış açılarını tespit etmek amacıyla katılımcıların farklı yaş gruplarında olmasına özen gösterilmiştir. Araştırmada 18-76 yaş aralığındaki katılımcılardan veriler toplanmıştır.

Gaziantep ve İzmir, Suriyelilerin en yoğun yaşadığı ilk 10 kent içerisinde yer almaktadır. Bu iki kent, Suriyelilerin özellikle enformel sektör aracılığıyla iş gücü piyasasına yüksek oranda eklenmiş kentlerin başında gelmektedir. Gaziantep ve İzmir, Suriyelilerin sosyal ağları etkin bir şekilde kullanarak tanıdık ve akrabaları aracılığıyla yüksek oranda tercih ettikleri yerler olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra özellikle Gaziantep'in Suriye'ye yakın olması ve İzmir'in de Avrupa'ya giden rota üzerinde bulunması, Suriyelilerin bu kentlere yerleşmelerinde önemli bir rol oynamıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre Şubat 2020 itibarıyla Gaziantep 452.850 Suriyeli ile İstanbul'dan sonra en çok Suriyeliyi bünyesinde barındıran kenttir. Şubat 2020 tarihi itibarıyla İzmir'de yaşayan Suriyeli sayısı ise 147.111'dir.

Araştırmada kartopu örnekleme yöntemi ile katılımcılara ulaşılmaya çalışılmıştır. Kartopu örnekleme; heterojen bir araştırma evreninde, konuyla ilgili kişilerin saptanmasında kullanılacak elverişli bir örneklem türüdür. Bir birimden yola çıkılarak gittikçe artan sayıda bireye ulaşmak hedeflenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2003, s. 73; Göncü-Şavran, 2012, s. 156). Tanıdık bir Suriyelinin referansı ile Gaziantep'teki akrabası ziyaret edilmiştir. Bahsi geçen katılımcının yönlendirmeleriyle Cumhuriyet Mahallesi'nde oturan bir aile ile görüşme yapılmış, bu ailenin de yardımcı olmasıyla aynı mahallede esnaflık yapan bir katılımcıya daha ulaşılmıştır. Bu esnafın da yönlendirmeleriyle başka katılımcılara ulaşılmıştır. İzmir'deki katılımcılara ise Gaziantep'e yerleşmiş olup İzmir'de akrabası bulunan bazı katılımcıların yönlendirmeleri ile ulaşılmış ve bu durum çalışmanın daha hızlı yürütülmesi açısından yararlı olmuştur.

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yapılandırılmış veya yarı yapılandırılmış soru formuna dayanan görüşme teknikleri, sosyal bilim araştırmalarda önemli bir veri toplama aracıdır. Görüşme tekniği, kişilerin deneyimlerine, tutumlarına, görüşlerine, Őikyetlerine, duygularına ve inançlarına ilişkin bilgilerin toplanıp derlenmesinde ve sistemli hâle getirilmesinde kullanılan en yaygın veri toplama tekniklerinden birisidir (Bal, 2001, s. 73; Şimşek ve Yıldırım, 2003, s. 92). Çok çeşitli ve zengin detaylara sahip bir resmin o resme dâhil insanlar tarafından ne Şekilde yorumlandığını ortaya koyma noktasında derinlemesine görüşme daha işlevsel olarak kabul edilmektedir (Tekin ve Tekin, 2006, s. 103). Saha çalışmasında katılımcılara yöneltilen görüşme sorularının oluşturulması öncesinde konuyla ilgili alan yazın taraması yapılmış ve araştırma evreninde çalışma grubuna dâhil olma özelliklerine sahip dokuz kişi ile bir pilot çalışma yapılmıştır. Pilot alışma, araştırma sırasında uygulanan yöntemin uygulanma imknını görmek ve ortaya çıkabilecek zorlukları belirlemek açısından önemlidir (Karaman, 2017, s. 88; Karaman ve Durmaz, 2018).

Gaziantep'teki saha çalışması nispeten yoksul Suriyelilerin yaşadığı Akdere, Cumhuriyet, Sarıgllk, Akyol, Savcılı Mahalleleri, İnan Pazarı'nın bulunduğu İnn Caddesi, tekstil atölyelerinin yoğun olarak yer aldığı Ŗnaldı, orta düzey ve biraz altında bir gelire sahip olanların yerleştiği Karataş, Güneykent, Ŗniversite Bölgesi, Gazi Muhtar Paşa ile yüksek gelirli kişilerin ikamet ettiği İbrahimli bölgesinde gerçekleştirilmiştir. Böylelikle farklı gelir ve sosyal yaşam düzeylerine sahip katılımcıların araştırmaya dâhil edilmesi sağlanmış ve aynı durumun İzmir ilinde de olmasına zen gösterilmiştir. Bu noktada İzmir'de Karabağlar, Buca'nın Gediz, Yıldız, Bornova'nın Pınarbaşı, Doğanlar, Konak'ın Agora, Basmane, Tepecik ve Eşrefpaşa gibi yerleşim yerlerinde katılımcıların evlerine misafir olup görüşmelerin bir kısmı buralarda yapılmıştır. Ayrıca Suriyeli küçük işletme sahipleriyle Basmane'de, Suriyelilerin önemli bir bölümünün istihdam edildiği ayakkabı sektörünün yer aldığı Işikkent'te görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Alan yazından elde edilen bilgiler ve görüşme notları sistematik bir Şekilde ortaya konulmuş ve nitel araştırmalarda uzman olan kişilerin araştırmaya yönelik görüşlerine başvurulmuştur. Hem yapılan pilot çalışma hem de uzman görüşü, araştırmanın güvenirliği ve geçerliliği konusunda önemli yardımcı unsurlar olarak değerlendirilmiştir. Yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler sırasında bilgilerin güvenirliliğini sağlama açısından ana dili Arapça olan ve Türkçeyi de iyi konuşan bir kadın tercüman bulundurulmuştur. Bu durum Türkçeyi iyi konuşamayan katılımcıların aktaracakları bilgilerin güvenirliliğini sağlamak ve araştırma konusuna dair veri kaybını engellemek açısından gerekli görülmüştür (Yağar ve Dökme,

2018). Çalışma boyunca Suriyeli bir kadın tercümanın olması, görüşmeler sırasında iletişim, diyalog ve güven açısından katılımcılara rahat bir ortam sağlamış ve doğru kişilere ulaşma noktasında birçok engelin aşılmasında da yardımcı olmuştur. Çalışma boyunca katılımcıların gerçek isimleri yerine gizlilik prensibine uygun olarak takma isimler kullanılmıştır. Araştırma boyunca katılımcılarla görüşmeler, tercüman eşliğinde yapılmış, ses kayıt cihazı kullanımı için görüşülen kişilerden izin alınmış ve görüşmeler buna göre kayıt altına alınmıştır (Karaman, 2017, s. 98). Saha deneyimleri sırasında görüşme sorularının araştırmanın amacına uygun bir şekilde sorulmasına ve görüşme notlarının tercümanın kendi öznel yargılarını katmadan ve görüşme içeriklerine sadık kalarak deşifre edilmesine özen gösterilmiştir. Saha çalışması sırasında yapılan gözlemler sonucunda tutulan notlar, görüşme verileri ve odak grup görüşmelerinden elde edilen ses kayıtları, tercüman eşliğinde çözümlenmiş ve bu görüşme notları üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmaksızın bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

Çalışmada betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Görüşme sorularından ve mevcut akademik tartışmalardan yola çıkılarak Suriyelilerin Gaziantep'teki deneyimleri ve İzmir'deki deneyimleri iki tema olarak belirlenmiş ve veriler bu iki tema altında analiz edilmiştir. Bu temalar altında "Suriyelilerin Gaziantep'i Tercih Etme Sebepleri" ve "Suriyelilerin İzmir'i Tercih Etme Sebepleri" olarak iki kategori belirlenmiştir. Suriyelilerin Gaziantep'i Tercih Etme Sebepleri kategorisi altında Coğrafi Yakınlık, Kültürel Benzerlik, Sosyal Ağlar ve Ekonomik Faktörler gibi kodlara ulaşılmıştır. Suriyelilerin İzmir'i Tercih Etme Sebepleri kategorisi altında Sosyal Ağlar, Ekonomik Faktörler ve İzmir'in Avrupa'ya Geçişteki Rolü kodlarına ulaşılmıştır. Şimşek ve Yıldırım'ın (2013, s. 256) da belirttiği gibi betimsel analizle daha önceden oluşturulan kavramsal çerçeveden ve araştırma sorularından yola çıkılarak verilerin hangi tema ve kategoriler altında işleneceği ortaya konulmuş olur. Burada veriler gelişigüzel değil belirli bir sistematığe göre bir araya getirilir. Verilerin desteklenmesi amacıyla doğrudan alıntı yapılabilir.

Bulgular ve Yorumlar

Saha çalışması sırasında Suriyelilerin yoğun olarak yerel halkla iç içe yaşadığı mahalleler, sahip oldukları iş yerleri, uğradıkları kafeler, çalıştıkları tekstil/ayakkabı fabrikaları, sokak aralarında depodan bozma atölyeler, tatil zamanlarında vakit geçirdikleri parklar, piknik alanları da ziyaret edilmiş ve bir kısmının evlerine de gidilerek görüşmeler yapılmıştır. Ev ziyaretleri, Suriyelilerin sahip olduğu yaşam biçimi konusunda gözlemler yapma fırsatı vermiştir.

Gaziantep'te farklı gelir gruplarına mensup Suriyeliler mevcuttur. Katılımcılar arasında yüksek gelir düzeyine sahip kişiler olmakla birlikte büyük bölümünün sosyoekonomik açıdan düşük gelir düzeyine sahip oldukları gözlemlenmiştir. Orta sınıf Suriyeli ailelerin kaldığı Güneykent ve Karataş Mahallelerinde nispeten yaşam şartları ve gelir düzeyi yüksek olan Suriyelilerin ikamet ettiği görülmüştür. Cumhuriyet, Savcılı, Akdere gibi yerlerde ise eski, harabe görünümlü evlerde kalan Suriyeliler de vardır. Savcılı Mahallesinde ziyaret edilen bir evde Suriyeli bir ailenin bir odayı mutfak, tuvalet ve banyo olarak kullandığı görülmüştür. Aşevinden aldıkları ekme ve yemekle temel ihtiyaçlarının önemli bir kısmını karşıladıklarını belirten katılımcı, Suriye'de iken 300 fıstık ağacı ile ev ve arabasını bırakarak Türkiye'ye gelmiştir. Suriyeli katılımcının aynı evde eşi, çocukları ve torunlarıyla birlikte kaldığı gözlemlenmiştir. Cumhuriyet Mahallesinde ziyaret edilen bir kadın katılımcı ise kocasının Suriye'de öldürüldüğünü, Türkiye'ye ilk geldiklerinde yemek yapacak ocakları olmadığını, sobanın üzerinde yemek pişirdiklerini ve su ısıtıp banyo yaptıklarını ifade etmiştir. Hem Gaziantep'te hem de İzmir'de bazı katılımcıların, ev sahipleri ve komşuların yaptıkları halı, kilim, kanepe ve benzeri ev eşyalarını yardımı ile evlerinin içini döşedikleri tespit edilmiştir. Ev sahipleri tarafından kendilerine yemek yardımı yapılan Suriyeli aileler mevcuttur. Basmane, Agora gibi yerlerde katılımcılar, mahallede bulunan Suriyeli bakkaldan borçla gıda maddeleri aldıklarını belirtmişlerdir. Birçok Suriyeli bu şekilde geçimlerini sağlayabildiklerini anlatmışlardır. Saha çalışmasının önemli bir kısmı yaz aylarında gerçekleştirilmiştir. Ziyaret edilen tüm evlerde katılımcıların yazın serinlemek amacıyla vantilatör kullandıklarına tanık olunmuştur. Ziyaret edilen evlerin tamamına yakınında tüplü televizyon kullanıldığı özellikle Arap ailelerin Arapça yayınlar izledikleri görülmüştür. Görüşülen tüm katılımcılar kirada oturmaktadır. Suriyeli ailelerin genellikle kalabalık bir şekilde yaşadıkları gözlemlenmiştir. Çoğu ailede birden fazla kişi çalışmak zorunda kalmaktadır. Ekonomik maliyetleri en aza indirmek amaçlı geniş aile tarzında bir yaşam söz konusudur. Gaziantep'te dükkândan bozma yapılarında kalan katılımcılar olduğu görülmüştür. Araştırma esnasında Gaziantep'te devlet tarafından finanse edilen ve pazar günleri hariç ev yemekleri yapıp ücretsiz dağıtan yerler bulunduğu tespit edilmiştir. Tam da bu noktada Akyol Mahallesinde bir kadın katılımcı, eşinin şarapnel parçasıyla yaralandığı için çalışmadığını ve geçimlerini bu yemek yardımıyla sağladıklarını belirtmiştir. Kazandıkları paranın geçimleri için yetmediğini, bazen çocuklarına öğün olarak sadece ekme verdiğini anlatan katılımcı, Gaziantep'te kalmalarının temel nedenlerinden bir tanesinin bu yemek yardımı olduğunu ifade etmiştir. İzmir'de bulunan Suriyelilerin önemli bir kısmı Basmane, Agora, Tepecik gibi yoksul bölgelerde ikamet etmektedir. Basmane

seminde Hatuniye Camii bünyesinde hayırseverler tarafından finanse edilen, yerli ve yabancı ihtiyaç sahiplerine günün belirli saatlerinde yemek veren bir organizasyonun olduğu görülmüştür.

Görüşmeler esnasında ekonomik sermayeye sahip bir grup Suriyelinin ise hem Gaziantep'te hem de İzmir'de bakkal dükkânı, restoran, kasap, tatlı dükkânı vb. açarak sermayelerini değerlendirdikleri gözlemlenmiştir.⁶ Öte yandan İzmir'de bazı katılımcıların kendilerini Yunanistan üzerinden Avrupa'ya ulaştıracak sosyal ağlarla irtibata geçmeye çalıştıklarına tanık olunmuştur. Saha araştırmasında önceden görüşme yapılan bir katılımcının yönlendirmesiyle başka bir Suriyeliyle görüşme yapmak amaçlı ikinci el eşya satan bir dükkân ziyaret edilmiştir. Ziyaret sırasında dükkânın iç kısımlarında duvar dibinde dizilmiş yataklar ve dükkânın orta yerinde üst üste yığılmış yorganlar görülmüştür. Yedi-sekiz yataktan ikisinin üzerinde genç yaşta insanların yattığı gözlemlenmiştir. Dükkânda geçirilen süre içerisinde buradaki insanların Avrupa'ya gitmeye çalışan, uygun bir yol bulana kadar dükkânda barınan Suriyeliler oldukları anlaşılmıştır.

Hem Gaziantep hem de İzmir'de yaşayan Suriyelilerin çok büyük bir bölümü vatanışlık beklentisi içerisinde. Bu beklentileri onların göç sürecine ilişkin kararlarını etkileyen önemli bir unsurdur. Gaziantep'te Suriyeli kadınlarla yapılan odak grup görüşmelerinde, ülkelerinde avukat veya öğretmen olarak görev yapan bazı katılımcıların kendi mesleklerini icra etme noktasında istekli oldukları görülmüştür. Her iki kentte Suriyeli aileler özellikle hafta sonları birbirlerini ziyaret etmektedir. Suriyelilerin işlettikleri dükkânlar, birbirlerini gördükleri, önlerinde oturup sohbet ettikleri mekânlardandır. Gaziantep'teki Suriyeli kadınların ülkelerinde giydikleri çarşaf ve peçe türü giysileri daha fazla tercih ettikleri görülmüştür. İzmir'de ise bu giyim tarzına daha az rastlanmıştır. Bir kısım Suriyeli kadın, dışlanmanın önüne geçmek amacıyla yerel halkın tercih ettiği giysileri giymekte, başlarını yerel tarzda bağlamaktadır. Gaziantep'te bazı erkek katılımcılar da dışlanma ile karşılaşmamak için Suriye'de giydikleri geleneksel giyim şeklini terk edip daha modern giyim tarzını tercih ettiklerini aktarmışlardır.

Saha çalışması sırasında her iki kentteki Suriyelilerin birçok açıdan benzer sorunlarla karşı karşıya oldukları görülmüştür. Her iki kentteki katılımcılar; geçim sıkıntısı, dil konusundaki yetersizlikler, geleceğe ilişkin belirsizlikler, seyahat izni

6 İzmir'de de bazı Suriyeli bakkal dükkânlarında yer alan ürünlerin tamamına yakınının Arapça ambalajlı olduğu, ürünlerin Suriye'den Gaziantep'e gelip fabrika işleyen kişilerden tedarik edildiği, bu ürünler içerisinde pirinç, margarin, pekmez, zeytin hatta su ve çay bardaklarının olduğu gözlemlenmiştir.

ile ilgili bürokratik engeller, sosyal yardımlara ilişkin aksaklıklar ve dışlanma gibi sorunlardan söz etmişlerdir.

Geçim sıkıntısı, katılımcıların en önemli problemleri arasındadır. Ekonomik açıdan zor durumda olduklarını belirten katılımcılar, kazandıkları ücretlerin kısa sürede tükendiğini, buldukları mahalledeki bakkala borçlandıklarını, borçla hayata tutduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar içerisinde haftanın tüm günlerinde çalışanlar vardır. Yüksek kiralar, en çok yakınılan konular arasındadır. Katılımcılar, uygun yaşam standartlarını sağlamada ciddi zorluklarla karşı karşıyadır. Görüşmelere katılanlar, bu konuda şunları söylemişlerdir:

Burada geçim zor. 2-3 çocuk olduğunda hayat daha zor oluyor. Burada bir güvencemiz yok. Mesela çalıştığım işte ben hep kış mevsimini düşünüyorum. Yazın hep çalışıyoruz fakat kış geldiğinde adam iş yok deyip hemen işine son verebiliyor (Mustafa, 25 yaş, İzmir).

Burada çok zorluk yaşıyorum. Suriye'deki hayatımla şimdiki hayatımı karşılaştırıyorum, ne kadar kötü bir duruma düştüğümü görüyorum. İş yerinde çok zorluklar çekiyorum. Burada maddi zorluklardan dolayı eğitimimi tamamlayamıyorum. Benim gibi birçok genç aynı durumda. Kardeşim de okumak istiyor fakat para kazanmak zorundayız (Süleyman, 19 yaş, Gaziantep).

Kadın katılımcıların göç sürecinde yaşadıkları dezavantajlar önemli sorun alanlarından. Özellikle yakınlarını kaybeden ve aile içerisinde belirli görevleri yüklenen kadınların yaşadıkları sağlık problemlerine rağmen ailelerini geçindirmek durumunda kaldıkları ve çocuklarının geleceği adına dikkate değer bir yaşam mücadelesi verdikleri söylenebilir. Söz gelimi öğretmen olduğunu ve ücret karşılığı ders verdiğini ifade eden bir kadın katılımcı, aldığı ücretin kalabalık aile yapısı nedeniyle yetmediğini ve hafta sonları da çalışmak zorunda kaldığını dile getirmiştir. Dil bariyerinin özellikle kadın katılımcıların istihdam sorunlarını aşmada önemli bir engel olduğu görülmüştür. Bu dil yetersizliğinin istihdam gibi başka sorun alanları yarattığını bir katılımcı şu şekilde ifade etmiştir:

Türklerden iş teklifi geliyor ama gitmeye korkuyorum. Dil bilmiyorum, nasıl iletişim kuracağımızı bilmiyorum. Türkleri çok seviyorum, onlarla iletişim kurmak istiyorum. Ama maalesef Türkçe bilmiyorum. Türklerle iletişim kurmak zorunda olduğumda tercüman olarak küçük çocuğumu götürüyorum (Semra, 31 yaş, Gaziantep).

Geleceğe ilişkin belirsizlikler, katılımcıların dile getirdiği en büyük sorunlardandır. İstihdam, barınma, eğitim vb. konulardaki sorunlar, geleceğe ilişkin belirsizlikleri besleyen unsurlardır. Katılımcılar, hukuki statülerine ilişkin bir iyileştir-

me beklentisindedirler. Sahip oldukları sorunların çözümüne yönelik uzun vadeli çözümlerin gerekliliğine vurgu yapmaktadırlar. Bir katılımcı, belirsizlik konusunda şu görüşlere yer vermiştir:

Burada kalıp kalmayacağım konusunda korkularım var. Dün akşam Suriyeliler dükkânımın önünde bir araya gelip sohbet ettiler. Hemen hemen hepsinin gelecek korkusu yaşadıklarına şahit oldum. Bir gün sınır dışı edileceklerini düşünüyorlar (Halil, 52 yaş, İzmir).

Gerek Gaziantep gerekse de İzmir'de yaşayan katılımcıların en çok yakındıkları sorunlardan biri, seyahat iznidir. Görüşmelere katılan katılımcılara göre bir yerleşim yerinden diğerine gitmenin resmî kurumlardan izin almayı gerektirmesi büyük bir sorundur. Geçici koruma kimliğini İstanbul'da alan bir kişi başka bir kente taşınrsa da naklini aldırnamamaktadır. Evli olup da ayrı kentlerde oturan katılımcıların nakil aldırnamama yüzünden aile birleşimi gerçekleştiremedikleri odak grup görüşmesinden elde edilen bilgilerle anlaşılmıştır. Bir katılımcı, bu zorluklara ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır:

Diyelim ki damadın kimliği İzmir'de, gelinin kimliği Gaziantep'te, damat İstanbul'da yaşıyor. Nasıl çözümlenecek bu sorun? Çocukları da oluyor ama hâlâ evlilik kâğıtları yok. Evlilik cüzdanın olması için her kişinin kimliklerinin aynı kentte olması lazım. Hiçbir kurum çözüme yaşanmıyor (Mehmet, 57 yaş, İzmir).

Dışlanma hem Gaziantep hem de İzmir'de Suriyeliler için âdeta gündelik hayatın bir parçası olmuş durumda. Katılımcılar, ekonomik ve sosyal alanda çok yönlü dışlanma ile karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Görüşme yapılanların tamamına yakını, Türkiye'de yaşadıkları dönemde Suriyeli olduklarından dolayı kamu kurumlarında, pazarda, trafikte, alışveriş merkezinde ve park gibi kamusal olarak görünür yerlerde dışlanmaya maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar bu dışlanmalar karşısında menşе ülke kimliğini gizleme, kıyafet tarzını değiştirme, geldiği ülkenin ana dilini toplum içinde kullanmama ve var olan duruma ayak uydurma gibi stratejilere başvurmuşlardır. Katılımcılar yerel halkın dışlayıcı, suçlayıcı tutum ve önyargıları konusunda şunları dile getirmişlerdir:

Bizim binada oturanların hepsi Türk. Onlarla iletişime geçmek istiyorum fakat hepsi kötü bir gözle bakıyorlar. Âdeta vebalı muamelesi görüyoruz (Bahar, 36 yaş, Gaziantep).

Ben eşarbımı Gaziantepli kadınlar gibi bağlıyorum. Arapça konuşmadığım sürece benim Suriyeli olduğumu anlamıyorlar (Emel, 22 yaş, Gaziantep).

Selam veriyorsun, selamını almıyorlar, kapıyı açıyorsun, daha komşunun yüzünü görmeden üzerine kapıyı kapatıyorlar. Ne zaman temas oluyor? Aidat zamanı geldiğinde (Hatice, 35 yaş, Gaziantep).

Çok istememe rağmen yakın bir arkadaşım yok. Bize yaklaşmıyorlar. Telefonumda çok sayıda Türk isim var. Sadece iş icabı konuşuyoruz (Faysal, 27 yaş, İzmir).

İlk geldiğimde İngilizce konuşuyordum. Bana memleketimi sorduklarında ben Lübnanlıyım diyordum. Böyle deyince karşıdaki kişi beni güzel karşılıyordu. Ben Suriyeliyim deyip Arapça konuşunca karşıdaki başka bir insan oluyordu (Faysal, 27 yaş, İzmir).

Suriyelilerin Gaziantep'i Tercih Etme Sebepleri

Gaziantep, en fazla Suriyelinin yaşadığı kentler arasında İstanbul'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır. Suriye sınırına komşu bir kent olan Gaziantep ağırlıklı olarak kendi hinterlandı olmak üzere Türkiye'nin her bölgesinden göç almakta olup ekonomik potansiyeli açısından bölgesel bir çekim merkezidir. Bu noktada Suriyelilerin kentteki ekonomik pozisyonları hem üretici hem de tüketici olarak toplumsal hayata katılma yönündedir (ORSAM, 2016). 2017 yılında en çok ihracat yapan kentler sıralamasında 6. sırada yer alan⁷ ve bu noktada farklı gelir gruplarına ait kesimlerin ekonomik faaliyetlerine sahne olan Gaziantep, Suriyelilerin de özellikle enformel sektör aracılığıyla ekonomik yaşama yüksek oranda eklenmiş kentlerdendir. Öte taraftan kentin birçok bölgesinde yoğun olarak bulunmalarına rağmen Suriyelilerin yerel halkla temaslarının sınırlı düzeyde olduğu ve tam da bu noktada kentin ekonomik ve sosyal yaşamına tutunabilmek adına sosyal ağları yoğun bir şekilde kullanmaya çalıştıkları dikkat çekmiştir. Suriyelilerin Gaziantep'i tercih etme sebepleri olarak coğrafi yakınlık, kültürel benzerlik, sosyal ağlar ve ekonomik faktörler olarak ön plana çıkmaktadır.

Coğrafi Yakınlık

Gaziantep'in Suriye sınırına yakın olması, akraba veya tanıdık tavsiyesi, Suriyelilerin Gaziantep'i kültürel olarak kendilerine yakın görmesi ve istihdam imkânı beklentisi, bu kentin tercih edilmesinde etkili olmuştur. Özellikle coğrafi yakınlık, katılımcıların Gaziantep'i tercih etmelerinde çok önemli bir faktördür. Rakka ve Haseke'den Türkiye'ye gelenlerin öncelikli tercihi Şanlıurfa olurken (İnce, 2018, s. 164) Halep ve kırsalından gelen Suriyelilerin öncelikli tercihlerinden birisi Gaziantep olmuştur. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde, Gaziantep'in tercih edilmesin-

7 <http://gaziantepusula.com/haber/ihracatcinin-yuzu-guldu-haberi-49188.html> (Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2018).

de, kentin Suriye'ye yakın olmasının çok önemli bir rolünün olduğu görülmektedir. Katılımcı bir iş adamı, sık sık Suriye'ye gidip geldiğini, işlerini yürütebilmesi açısından en uygun yerin Gaziantep olduğunu dile getirmiştir. Özellikle Suriye'ye dönme umidini içinde barındıranların, ülkelerine yakın bir yer olan Gaziantep'i tercih ettikleri görülmüştür. Katılımcıların bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Bizim iş için Gaziantep ideal bir yer. Suriye'ye çok yakın. Arabayla hemen gidip gelebilirim. Mersin veya İstanbul'a gitmeyi düşündüm ama orası bana uzak geldi. Suriye'ye gidip gelme isteğim oluyor (Samet, 39 yaş, Gaziantep).

Suriye'ye yakınlığından dolayı Gaziantep'e geldik. Eşim ve çocuğum Suriye'ye sık sık gidip geliyorlar (Samiye, 50 yaş, Gaziantep).

Kültürel Benzerlik

Katılımcılar, Gaziantep'i gerek kentin mimari dokusu gerekse çok sayıda Suriyelinin yaşadığı yer olması bakımından kendilerini psikolojik olarak rahat hissettikleri bir yer olarak tanımlamışlardır. Kentin yapılarının mimari açıdan Halep'teki yapıları andırdığı katılımcılar tarafından sık sık dile getirilmiştir. Kadınlarla yapılan odak grup görüşmesinde bir katılımcı, kentin birçok açıdan Halep'e benzediğini "Türk Kültürü Tadında Bir Halep" ifadesi ile dile getirmiştir. Katılımcılar, Gaziantep'in temiz ve gelişmiş bir şehir olduğunu ve buradan ayrılmak istemediklerini belirtmişlerdir. Bir katılımcı, gelenek, örf ve âdetler açısından Araplardan sonra kendisine en yakın hissettiği ülkenin Türkiye olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılar, Gaziantep'in kültürel ve mimari açıdan Suriye'deki kentlerle benzerliğine ilişkin şu ifadeleri kullanmışlardır:

Gaziantep'in ortamını toplumsal olarak kendime daha yakın ve sıcak hissettim. Kilis'e gittiğimizde oraya alışamadık. Sosyal havası bize farklı geldi. Halep'i en çok andıran şehir Gaziantep'tir. Yaşam biçimleri de birbirine çok benziyordu (İdris, 21 yaş, Gaziantep).

Sosyal Ağlar

Daha önce de ifade edildiği gibi Gaziantep'teki katılımcılar, daha çok Halep ve çevresindeki kırsal bölgelerden gelmiş olan insanlardır. Sosyal ağlar sayesinde katılımcılar, Gaziantep'in ekonomik ve sosyal yaşamı hakkında bilgi edinmişlerdir. Bu noktada sosyal ağlar; barınma, istihdam ve yaşam koşulları olmak üzere hizmetler ve fırsatlar hakkında hayati bilgi sağlayan kaynaklar olarak karşımıza çıkmakta-

dır (Light, 1990; Kaya, 2017). Katılımcılar, sosyal ağların yardımıyla Gaziantep'te tutunabileceklerini düşünmüşlerdir. Gaziantep'te derinlemesine görüşme yapılan birçok katılımcı, akraba veya tanıdıkların yönlendirmesiyle bu kenti tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar, göç sürecinde kullandıkları sosyal ağların rolüne ilişkin şunları belirtmişlerdir:

Burada arkadaşlarım olduğu için direkt Gaziantep'e geldim. Param da yoktu. Başka bir yere gitme durumum yoktu (Semir, 37 yaş, Gaziantep).

Türkiye'ye daha önce gelmiş tanıdık Suriyeliler bana Gaziantep'te, Kilis'te, Nizip'te çok fazla sayıda Suriyeli olduğunu söylemişlerdi. Bu yüzden burada tutunabileceğimi düşündüm (Halim, 24 yaş, Gaziantep).

Katılımcıların gidecekleri yerleşim yerini tercih etme sürecinde sahip oldukları sosyal ağlardan etkin bir şekilde yararlandıkları görülmektedir. Bu noktada sosyal ağlar; ekonomik destek görme, iş bulma, barınma ve devletten sosyal yardım alma gibi birçok problemin çözümünde kilit bir rol oynamaktadır.

Ekonomik Faktörler

Ekonomik nedenler, katılımcıların Gaziantep'i tercih etmelerinde çok önemli bir faktördür. Gaziantep'teki farklı gelir gruplarına ait Suriyelilerin varlığından söz eden Gültekin (2014, ss. 28-31), bunların değişik şekillerde ekonomik ve sosyal hayata tutunmalarından söz eder. Ona göre Suriye'de iken de düşük ücretle çalışan, eğitim ve sağlık fırsatlarından gerektiği gibi yararlanamayan yoksul kesim, kentin kenar mahallelerine yerleşip düşük ücretli işlere talip olmuşlardır. Suriye'de iken işi, eğitimi, yaşam standardı nispeten iyi durumda olan orta sınıftan kişiler ise savaştan getirdiği her türlü olumsuzlukla karşı karşıya kalmış ve Türkiye'ye geldikten sonra beraberlerinde getirdikleri birikimlerini zamanla tüketerek yoksullaşmışlardır. Bunun dışında sayıları oldukça az olan, büyük kitlelerin savaştan dolayı yaşadığı zorlukları görece az deneyimleyen varlıklı Suriyeliler de Gaziantep başta olmak üzere Suriye sınırına yakın olan kentlerde kendi iş yerlerini kurarak ekonomik faaliyetlerini sürdürmeye çalışmışlardır.

Göç ile ilgili yapılan çalışmalarda, göçmen gruplarının göç etikleri ülkede zamanla ekonomik ve sosyal sorunların çözümünde kısmen de olsa mesafe kat ettikleri görülmektedir. Göç ettikleri ülkelerde dernek, dükkân ve kafe işleten göçmenler, doktorluk ve avukatlık gibi meslekleri ve buna benzer hizmetleri de icra edebilmektedirler (Castles ve Miller, 2008, ss. 38-39). Belli bir sermaye birikimi ile Türkiye'ye sığınmak zorunda kalan esnaf ve sanatkâr kökenli işveren Suriyeli-

lerin bir bölümünün, daha önce ülkelerinde üretmekte oldukları ürünlerin muadillerini burada tekrar üretmeye başladıkları görülmektedir. Gaziantep'te yatırım yapan Suriyeliler, sakızdan yoğurda, ekmekten kahveye, bebek bezinden cipse kadar birçok ürünü Arapça ambalajlı paketlerde üretilip piyasaya sürebilmektedir. Gaziantep'te kayda değer sayıda Suriyeli esnaf mevcuttur. Kuyumcu, döviz bürosu, araba alım-satım işletmesi, parfümeri, kasap, kafe, market, baharat dükkânı hatta fastfood restoranı ve benzeri iş yerlerinin Suriyeli esnaf tarafından işletildiğini görmek mümkündür. Ziyaretimiz sırasında müşterilerin ve çalışan personelin tamamına yakınının Suriyelilerden oluştuğunu gördüğümüz iş yerlerinde gün boyu Arapça müzik çalmakta olduğu gözlemlenmiştir. Öyle ki orta sınıfın yaşadığı Karataş Mahallesinde sadece Arapça menü kullanan kafeler bulunmaktadır. Ayrıca saha çalışmasının yapıldığı dönemde Suriyelilerin, Gaziantep'te Arapça yayımlanan aylık yerel bir gazete çıkardıkları görülmüştür.

Mülteciler üzerine yapılan çalışmalar, mültecilerin, istihdam yoluyla geniş bir şekilde topluma bağlandıklarını ve yerel ekonomiye bir üretim ve emek kaynağı olarak katkıda bulduklarını ortaya koymuştur (Brown vd., 2018, s. 44). Tam da bu noktada, Gaziantep'e yerleşen Suriyeliler öncelikli olarak gıda, tekstil ve deri sektörlerinde kendi üretim dinamiklerini oluşturmuş ve kentin ihracat kapasitesini arttırmışlardır. Bu açıdan bakıldığında kentte Suriyeliler tarafından açılan ruhsatlı ve ruhsatsız çok sayıda işletmenin varlığı dikkat çekicidir.

Gültekin ve arkadaşları (2018) tarafından gerçekleştirilen "Gaziantep'teki Suriyeliler" başlıklı çalışmada, Suriyeli iş gücü potansiyelinin, Gaziantep'in ekonomik piyasasına önemli ölçüde dâhil olduğu belirtilmiştir. Adı geçen bu çalışmaya (Gültekin vd., 2018) göre işveren açısından daha az maliyetli olduğu için tercih edilen bu iş gücü zamanla "alternatif bir iş ağı" oluşturabilmiştir. Aynı çalışmanın (Gültekin vd., 2018) sonuçlarına göre Gaziantep'te sigortasız işlerde çalışan Suriyelilerin oranı %90 civarında olup bunların herhangi bir sosyal güvencesi de bulunmamaktadır. Bu da göstermektedir ki Gaziantep'e gelen Suriyelilerin çoğu kente tutunmada güvencesiz, düzensiz, düşük ücretli, vasıfsız ve bedensel güç gerektiren işlere yönelmektedir.

Saha çalışması sırasında Gaziantep'te görüşme yapılan Suriyeli bir katılımcı, Suriyeliler içerisinde her kesimden insanın yer aldığını, dilencilik yapan olduğu gibi fabrika işletenin de olduğunu ifade etmiştir. Çalıştığı iş yerinde Suriyelilerin istihdam ihtiyaçlarını karşılamak için bir nevi İŞKUR gibi faaliyet gösterdiklerini ifade eden katılımcı, Suriyeli iş adamlarının Gaziantep'te kayda değer bir üretim kapasitesine kavuştuğunu da belirtmiştir. Katılımcı, devamında Suriyelilerin Gaziantep ekonomisine eklenme durumlarını şu şekilde ifade etmiştir:

Biz işveren ile iş arayanı bir araya getiren bir oluşumun bir parçasıyız. Her ay düzenli olarak İŞKUR'a rapor veriyoruz. İşçi Suriyelilere iş bulmaya çalışıyoruz. Onları işe hazırlamak için hizmet içi eğitim veriyoruz. Günde en az 100 tane Suriyeli gelip iş başvurusunda bulunuyor. Biz de iş adamlarıyla irtibat kuruyoruz, onları görüştürüyoruz. Suriyeli meselesiyle ilgili burada yaklaşık 300 dernek var. Gaziantep'te Suriyeli iş adamları bazı sektörlerde çok ilerlediler. Onlarla görüşüyorum. %90'dan fazlası "Keşke yıllar önce buraya gelseydik" diyorlar. Birçok iş adamı tanıyorum. Suriye'de sadece komşu ülkelerle ticaret yapabiliyorken şimdi çok sayıda ülkeye ihracat yapıyor. Bu kişilerin cips makineleri üreten ve ihraç eden fabrikaları var. Ciddi sermayelerle kurulan halı fabrikaları var. Ayrıca terlik üreten bir fabrika 3.500 Suriyeliyi istihdam ediyor. Bu fabrika üretimde 4. oldu. Bisküvi ve altın sektörlerinde Suriye'de meşhur olan markalar şu anda Gaziantep'te üretim yapmaktadır. Kuruyemiş ve naylon poşet sektöründe de yer almaya çalışmaktadırlar. İç piyasadan aldıkları ham maddeyi işleyip paketleyerek özellikle Arap ülkelerine ihraç etmektedirler. Savaşın önce Suriye'deki fabrikalara ürün siparişi veren Suudi müşteriler, savaş sonrasında Türkiye'ye göç edip fabrikayı Gaziantep'e taşımış, Suriyeli iş adamlarıyla bağlantılarını devam ettirmiş ve Gaziantep'teki Suriyeli iş adamlarına sipariş vermeye devam etmişlerdir (İdris, 21 yaş, Gaziantep).

Yukarıdaki ifadeler göstermektedir ki göç öncesi sahip olunan ilişki ağlarının düzeyi, ticaret ortaklarıyla önceden var olan temaslar, istihdam ve profesyonel/yönetimsel işler, mültecilerin her türlü ağlarla olan ilişkisini güçlendirmektedir. Bu ağlar, göçmen girişimcilere ve olası girişimcilere ekonomik bilgi sağlar. Bu bilgiler, girilecek en iyi sektörler, fiyatlandırma, tedarikçi ilişkileri, pazarlama, teknoloji, iş yöntemleri ve benzerleri ile ilgili olabilmektedir (Light, 1990; Barbelet ve Wake, 2017). Katılımcının ifade ettiklerinden hareketle Suriyeli girişimcilerin savaş öncesindeki bilgi ve tecrübeleri sayesinde önemli üretim-ticaret ağı yarattıkları ve Gaziantep'in ekonomik hayatında önemli bir yer edinmeye başladıkları söylenebilir. Girişimci ve emek gücünü buluşturan dernek gibi sivil toplum faaliyetleri de bu ağın genişleme eğilimine katkı sunmaktadır.

Birçok göçmen/mülteci hem kendilerine hem de ev sahibi ülkeye fayda sağlayan ve önemli kültürel bir sermayeyi temsil eden mesleki beceriler ve deneyimlerle gelmektedir. Bu durum çeşitlilik yaratan yenilikçilik potansiyelini artırabilmektedir (ONDGO, 2019; Osaze, 2017). Suriyelilerin Gaziantep'te ayakkabıcılık sektöründe de önemli bir değişime öncülük ettikleri ve üretim sürecinde de kayda değer bir düzeye ulaştıkları, katılımcıların görüşlerinden anlaşılmaktadır. İç savaş öncesinde otuz yılı aşkın bir süre boyunca ülkelerinde yaptıkları ayakkabıcılık mesleğine ilişkin tecrübelerini Gaziantep'e taşımış olan Suriyelilerin yeni üretim yöntemleriyle bu sektörde genişleme eğilimi içerisinde oldukları söylenebilir. Bir katılımcı buna ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır:

Ayakkabıcılık sektörüyle ilgili Gaziantep'te malzemeciler var. İthalatçı firmaların bazıları Suriyeli. Çin'den deri ve bazı malzemeleri getiriyorlar. Suriye'ye de Çin malları geliyordu. Malzemelerin bir kısmını da yerli firmalardan alıyoruz. Ayakkabı için her sezon yeni kalıp ve yeni ökçe tasarlıyoruz. Bizden önce Antep'liler sadece düz kova çalışıyorlardı. Aynı kalıpla dört yıl üretim yapıyorlardı. Bizde öyle bir şey yok. Yeni sezonda her şeyi sıfırdan ele alırız. Biz böyle öğrendik. Her açıdan bir yenilik var. İşi takip bizim geleneğimizde var. Mesela diyelim ki yaz biter kışa gireriz. Bunun kalıbıdır, cildir, ökçesidir her bir parçasıdır, sıfırdan yeni tasarlarız. Çalıştığımızı dökeriz, yenisine bakarız. Suriyeliler olarak kalıpcı arkadaşlarla bir araya gelip yeni bir tasarım için çaba sarf ediyoruz. Yerli adam bir tek model yapıyor. Bizim Suriyeliler bin tek model yapıyor. Üretim yapıp toptancılara satıyoruz. Mesela; İstanbul'da büyük bir yerli marka toptancıya mal satıyoruz. Bu firma sürekli Suriyelilerden mal alıyor. Uzun süre aynı modelle çalışan Türk firmalarını değil de bizi tercih ediyor. Bunu kendileri söylüyor. Şu anda amacım işimi geliştirmek. Mesela; şu anda ben imalatçıyım, ileride bu işimi büyütmeyi düşünüyorum. İşler yolunda giderse İstanbul'da toptancı yeri kurmayı düşünüyorum. Hayalim budur (Sinan, 42 yaş, Gaziantep).

Suriyelilerin sahip olduğu ekonomik faaliyetlerin çoğunlukla kayıt dışı iş kollarında yoğunlaştığı görülmektedir. Tekstil, giyim, deri ve ayakkabı endüstrileri neredeyse her üç Suriyeliden bir kişiye istihdam sağlamaktadır. Erkekler için mülteciler arasındaki düşük okullaşma oranları, güçlü bir iş gücü piyasasına bağlılığı yansıtmakta ve bu da çocuk yaştaki erkek çocuklar için %66,1 istihdam oranına dönüşmektedir. Ayrıca hanelerdeki gelirin yetersiz olması, aileleri çocuklara bağımlı yapmakta bu da çocuk işçi oranını arttırmaktadır.⁸ Bazı iş yerlerinin ucuz iş gücü gerekçesiyle çocuk emeğine yönelmeleri, anne babaları iş bulmakta güçlük çektikleri dönemlerde çocukların çalışmak durumunda kalmalarıyla sonuçlanmaktadır (Taştan ve Çelik, 2017, s. 36; ILO, 2020). Saha çalışması sırasında bu durumun somut örnekleriyle karşılaşılmıştır. Ünalı Mahallesi, Suriyelilerin Gaziantep'te birçok sektörde yoğun bir şekilde piyasaya eklemledikleri yerlerden biridir. Bunlardan bir tanesi de tekstil sektörüdür. Ünalı Mahallesinde sabah saatlerinde saha çalışması için gidilen Suriyelilere ait bir tekstil fabrikasında çoğunluğu çocuk yaşıta olan işçilerin hoparlörden verilen Kur'an-ı Kerim sesi eşliğinde çalıştıkları görülmüştür. İşletme sahibine sesin sebebini sordüğümüzde Kur'an sesinin çalışanların motivasyonu ve bereket açısından gerekli olduğunu aktarmıştır. Fabrika sahibi, Ünalı ve civarında Suriyelilerin işlettiği 700 atölye olduğunu, bunların genellikle tekstil, çanta, ayakkabı ve mobilya sektörlerinde üretim yaptıklarını belirtmiştir. Görüşmelerin yürütüldüğü fabrikada çok sayıda Suriyeli çocuk işçinin çalışması özellikle

8 <https://p.widencdn.net/ua8ljj/Lifting-Up-Syrian-Youth> (Erişim Tarihi: 14 Nisan 2017).

dikkat çekiciydi. Suriyeli çocuk işçilerle ilgili olarak yöneltilen soruya fabrika sahibi: “Anne-babaları, sokakta dolaşmasınlar diye çocukları buraya gönderiyorlar, onlar burada oyun oynuyor, karınlarını doyuruyoruz, ayrıca haftalık 150 lira veriyorum” şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. Bunun yanı sıra Savcılı Mahallesi sokak aralarında depodan bozma, zemini bozuk, oldukça sıcak ve tekstil atölyesi olarak kullanılan bir dükkânda yaşları yine 10-17 arasında değişen Suriyeli çocuk işçilere tanık olunmuştur. Bunlar içinde kumaştan çıkan tozdan yüzleri simsiyah olmuş üç kardeş Suriyeli çocuk işçiye: “Okula gidiyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Suriyeli işçi çocukların yöneltilen soruya yönelik: “Okula gidersek ne yiyeceğiz?” şeklindeki yanıtları ise oldukça çarpıcıdır. Bu da Suriyeli ailelerin neden çocuklarını okul yerine işe gönderdikleri konusunda bize önemli ipuçları vermektedir.

Gaziantep’te Suriyeli nüfus, kentin hemen her yerinde ciddi derecede hissedilmektedir. Toplu taşıma araçlarında, parklarda, alışveriş mekânlarında ve sokaklarda Suriyelilerle her an karşılaşmak mümkündür. Bununla birlikte araştırma süresince yerel halk ile Suriyeliler arasında oldukça sınırlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Ayrıca kentte daha önce yerel halkla yaşanan ve Suriyelilerin araç ve iş yerlerine zarar verilmesiyle sonuçlanan bazı gerilimlerin yaşandığı da (örneğin; İran Pazarında) bilinmektedir. Yerel halk ile Suriyelilerin arasındaki etkileşimin sınırlı olmasında kuşkusuz dil sorunu da önemli bir rol oynamaktadır. Yerel halk ile ilişkilerin sınırlı olması, Suriyelilerin kendi aralarında kurdukları iletişim ağlarını daha da güçlendirmiş ve bir anlamda onu ikame etmiştir. Bu ağlar sayesinde halkla hiç temas etmeden kentte yaşamlarını sürdüren Suriyeliler mevcuttur. Bu noktada araştırma esnasında bütün Suriyeliler için geçerli olmasa da tüm alışverişlerini Suriyeli esnaftan yapan katılımcılara rastlandığını belirtmekte fayda var. Brown ve arkadaşlarının (2018) ifade ettiği gibi Suriyelilerin kendi üretici ve tüketici tabanlarını oluşturdıkları ve bu noktada diasporik ağ oluşturma eğiliminde oldukları söylenebilir.

Gaziantep’e yerleşmeye çalışan Suriyeliler tabiatıyla kentte bütçelerine ve ekonomik imkânlarına uygun kiralık ya da satılık evler veya iş yerleri arayışı içerisinde olmaktadır.⁹ İş yeri maliyetlerinin ve kiralarının düşük olduğu yerler genellikle Gaziantep’in yoksul mahalleleridir. Bu durum, Suriyelileri gerek iş yeri açma gerekse barınma açısından yoksul semtlere yönlendirmiştir. Suriyelilerin genellikle yok-

9 Kentte Suriyeli nüfusunun en yüksek olduğu mahalleler, kira fiyatlarının nispeten düşük olduğu gecekondu mahalleleridir. Bu alanlarda mültecilerin mahalledeki nüfusa oranı ortalama %10’un üzerinde olduğu belirlenmiştir (Sönmez, 2016).

sul bölgelere yönelmesi söz konusu bu bölgelerde gayrimenkul ve kira fiyatlarının yükselmesine sebep olmuştur. Ayrıca Suriyelilerle birlikte artan nüfus, yoksul mahallelerde okul, sağlık ocağı ve hastane gibi kurumlarda da yoğunluğa neden olmuştur. Özellikle hastanelerde hasta kuyrukları oluşmuştur. Bu durum, mahalledeki yerel halk ile Suriyeliler arasında zaman zaman gerilimlerin yaşanmasına sebebiyet vermiştir (Sandal vd., 2016; Deniz vd., 2016, s. 104).

Kentin yoksul mahallelerine yerleşen Suriyeliler, başlangıçta olumlu karşılanmıştır ancak yerli halkın bakış açısında zamanla bir değişim meydana gelmiştir. Şehirde çok sayıda vukuata karıştıkları gerekçesiyle Suriyeliler istenmeyen kesim olarak görülmeye başlanmıştır. Bu rahatsızlığın ekonomik nedenleri olmakla birlikte bir diğer nedeni, Suriyelilerin kalıcı olacaklarının anlaşılmasıdır (ORSAM, 2016). Bunun yanı sıra 2014 yılı Ağustos ayında Gaziantep'te meydana gelen bir olayda ev sahibi bir kişinin Suriyeli bir kiracı tarafından öldürülmesi, kentte Suriyelilere yönelik bir linç kampanyasına sebep olmuş ve bu gergin ortam günlerce sürmüştür.

Gaziantep'te yaşayan Suriyelilere "İstanbul'da yaşamak ister misiniz?" sorusu yöneltilmiş ve büyük çoğunluğu değişik gerekçelerle olumsuz yanıt vermiştir. İstanbul'un kalabalık olması, ulaşım güçlüğü ve pahalılığı, kentin tercihi konusunda itici faktörler olarak ön plana çıkmıştır. Katılımcıların Gaziantep'i tercih etmelerinin temelinde dört ana nedenin yer aldığı ifade edilebilir. Bunlar; yakın olması, akraba veya tanıdık tavsiyesi, katılımcıların Gaziantep'i kültürel ve mimari açıdan kendilerine yakın görmeleri ve ekonomik sebeplerdir. Coğrafi yakınlık faktörü önemli bir tercih sebebidir. Savaş bittikten sonra ülkesine dönmeyi düşünenler ve kısa süreliğine gidip gelmek isteyenler Gaziantep'i tercih etmişlerdir. Katılımcıların büyük bir bölümü akraba veya tanıdıklarının tavsiyesiyle Gaziantep'te karar kılmıştır. Yukarıda daha önce belirtildiği gibi Gaziantep'in tercih edilmesindeki diğer bir neden de bu kentin kültürel ve mimari doku açısından Suriye'deki Halep şehrine benzetilmesidir. Zira Gaziantep kent merkezindeki katılımcıların büyük bir bölümü Halep merkez ve kırsalından gelmişlerdir. Suriyelilerin Gaziantep'te kayda değer bir oranda ekonomik faaliyet içerisine girip kendi istihdam ağlarını yaratmış olmaları, katılımcıları iş bulma konusunda Gaziantep'e yönlendirmiştir. Bir katılımcı, Türkiye'ye geldikten sonra iş ve yaşam açısından kalınabilecek en iyi yeri araştırdığını, bu amaçla İstanbul, Ankara, Bursa ve Gaziantep'i ziyaret ettiğini belirtmiştir. Katılımcı daha sonra Gaziantep'in iş ve yaşam açısından ideal bir yer olduğuna karar vererek buraya yerleştiğini ifade etmiştir. Bu noktada sosyal ağlar, katılımcıların Gaziantep'i tercih etmelerinde önemli bir işleve sahiptir.

Suriyelilerin İzmir'i Tercih Etme Sebepleri

Gaziantep gibi İzmir de Suriyelilerin en yoğun yaşadığı kentlerdendir. Öte yandan İzmir'deki Suriyeli nüfus, Gaziantep'teki Suriyeli nüfusun çok altında olması nedeniyle varlıkları Gaziantep'teki kadar hissedilmese de Basmane, Agora, Kadifekale ve Eşrefpaşa gibi mahallelerde Suriyelilerin yoğunluğu göze çarpmaktadır. Ayrıca İzmir'in kent nüfusu ve kentin büyüklüğü, Suriyelilerin kamusal alanlarda yoğun olarak daha görünür olmalarını da önleyici bir unsurdur. Suriyeli esnafın en yoğun olduğu yer olan Konak ilçesi sınırlarında olan Basmane ve Agora bölgeleri, yerli halk ile karşılaşmaların en fazla olduğu mahallelerdir. Bunun dışında Bornova ilçesi Pınarbaşı, Doğanlar, Mevlana özellikle Suriyeli Türkmen nüfusun daha çok tercih ettiği muhitlerdir. İzmir'in kent olarak çok büyük olması, kentte yaşayan Suriyelilerin Gaziantep'teki gibi bir araya gelebilmelerini nispeten zorlaştırmaktadır. Araştırma süresince ziyaret edilen ailelerin çoğu büyük kentte yaşamın getirdiği sosyal ve ekonomik güçlüklerden dolayı sahip oldukları ilişki ağlarının daha çok kendi aile fertleri ile sınırlı olduğunu, aile fertleri dışında kalan ilişki ağlarının da yakın çevrede bulunan Suriyelilerden ibaret olduğunu belirtmişlerdir. Yapılan saha ziyaretlerinde bu sınırlı ilişki ağlarının daha da genişlemesine yönelik bir eğilim tespit edilmiştir. Kente ekonomik olarak tutunma açısından bakıldığında, İzmir'deki Suriyelilerin de dışarıda ücretli çalışma ya da iş yeri açmaya yönelik önemli bir çaba içerisinde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte gerek çalışma yaşamına dâhil olma gerekse iş yeri açma konusunda Gaziantep kadar bir çeşitliliğe sahip olmadıkları söylenebilir. İzmir'deki Suriyeliler daha çok ayakkabı, deri, tekstil ve hizmet alım-satım gibi işlerin olduğu sektörlerde iş gücü piyasasına eklenme çabasına girmişlerdir. Suriyelilerin İzmir'i tercih sebepleri; sosyal ağlar, ekonomik faktörler ve İzmir'in konumu nedeniyle Avrupa'ya geçişteki rolü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal Ağlar

Literatürdeki tartışmalara bakıldığında, mültecilerin sosyal ilişki ağlarını kullanarak gitmek istedikleri kentler hakkında başta barınma ve istihdam imkânları olmak üzere bilgi almaya çalıştıkları ve tercihlerini buna göre yapmaya çalıştıkları görülmektedir (Massey, 1993; Adıgüzel, 2016). Katılımcıların önemli bir bölümü, İzmir'de yaşayan akraba veya tanıdıkları aracılığıyla bu kente göç etmişlerdir. Suriyeliler, irtibatlı oldukları sosyal ağların verdiği bilgiler aracılığıyla İzmir'i güvenli, iş olanaklarının bulunduğu, yaşanabilir bir kent olarak algılamış ve tercih etmişlerdir. İzmir'de görüşme yapılan bazı katılımcıların yer seçimi yaparken akraba, köylü

ve yakın köylü ile aynı muhitte oturmaya dikkat ettikleri gözlemlenmiştir. Bu dayanışma ve birbirlerine tutunma tercihleri, kentin yabancılaştırıcı etkilerine karşı geliştirilen bir strateji olarak düşünülebilir.

Zorunlu göç ile yer değiştiren insanlara eğitim, barınma, sağlık ve iş gücü piyasalarına erişimlerinde yeteri derecede destekler sağlanamadığında yeni geldikleri toplumsal ortamda korumasız ve güvencesiz şartlarla karşılaşmaları söz konusu olabilmektedir (Canbey-Özgüler, 2018). Diğer bir ifadeyle sosyal ağlara sahip olmayanların daha dezavantajlı bir konumda olduklarını söyleyebiliriz. İzmir'de karşılaştığımız ve savaştan önce Türkiye'de hiç akrabası veya tanıdığı olmayan bir kadın görüşmeci, Suriye'de kocasını kaybettiğini, İzmir'e ilk geldiklerinde dört gün bir camide kaldıklarını aktarmıştır. Cami cemaatinden bazı insanların kiralık ev bulma konusunda yardımcı olduklarını ifade eden katılımcı, komşuların döşek, kilim gibi ev eşyaları getirdiklerini, yerel halktan insanların ikinci el çamaşır makinesi ve buzdolabı temin ettiklerini dile getirmiştir. Katılımcılar, sosyal ağların rolünü şu ifadelerle dile getirmişlerdir:

İzmir'de çok sayıda akrabamız ve köylümüz vardı. Bir de daha önce Libya'da tanıştığımız işçi arkadaşlarımız vardı. Onlar bizi çağırdılar. İlk önce Gaziantep'e geldik. Oradan Oğuzeli'ye geçtik. Orda da akrabalar vardı. Oğuzeli'den sonra İzmir'e geldik, yerleştik (Salih, 35 yaş, İzmir).

Görüşmelere katılan çok sayıda katılımcının göç sürecinde önce İstanbul'a gittikleri ancak kentin şartlarına uyum sağlayamadıkları için akraba veya tanıdıklarının yönlendirmeleriyle İzmir'e geldikleri anlaşılmıştır. İstanbul'da kiralının yüksek, şehrin çok kalabalık olması ve ulaşım sorunları, katılımcıların önemli bir kısmının İzmir'e yönelmesinde önemli bir rol oynamıştır. Katılımcıların bu konudaki ifadeleri şu şekildedir:

İzmir'e gelmeden önce İstanbul'a gittik. Hayat şartları çok zordu, geçinemedik. İzmir'deki tanıdıklarımız "Eğer buraya gelerseniz, size hemen Kızılay kartı çıkar, hemen iş bulursunuz" dediler. Buraya geldim. Gerçekten de dedikleri gibi çıktı. Kolay iş buldum. Şu anda Kızılay'dan yardım alıyorum (Selami, 30 yaş, İzmir).

Ekonomik Faktörler

Araştırma sürecinde İzmir'de yaşayan Suriyelilerin şehirdeki yerleşim yerlerinin tercihlerinde etnik yapılarının da önemli bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Öyle ki kentte bulunan üç büyük Suriyeli gruptan biri olan Suriyeli Kürtler daha çok Agora,

Çimentepe, Çamdibi ve Ballıkuyu çevresinde ikamet etmekte olup ağırlıklı olarak Mardin ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinin diğer illerinden gelen göçmenlerin yaşadıkları mahallelerde yaşamaktadırlar. Bu grupta yer alan Suriyelilerin bir bölümü esnaflıkla uğraşmakta ancak büyük çoğunluğu tekstil fabrikalarında ya da inşaatlarda işçi olarak çalışmaktadır.¹⁰

Suriyeli Araplar ise daha çok Buca'da Gediz ve Yıldız, Konak'ta Basmane olmak üzere kentin değişik yerlerinde yaşamakta olup ağırlıkla tekstilde ve inşaatlarda işçi olarak çalışmaktadırlar. Diğer bir grup ise Suriyeli Türkmenler¹¹ olup çoğunlukla Bornova Pınarbaşı, Doğanlar, Mevlana ve Işıkkent bölgelerinde yaşamaktadırlar. Tamamına yakını Halep'ten göç eden Türkmenler, ayakkabı sektöründe önemli bir yere sahip olup büyük çoğunluğu İzmir'de ayakkabı ustası ya da işçisi olarak çalışmaktadırlar. Suriye'de iken ayakkabı sektöründe köy ve şehirlerde kurdukları atölyelerde üretim yapmışlardır. Suriyeli Türkmenlerin Türkçe konuşabilme avantajlarının yanı sıra ayakkabı sektöründe iş gücü niteliği açısından vasıflı ve deneyimli olmaları da onlara bu alanda kolaylıklar sağlamaktadır. Ayakkabı üretimi konusundaki bu avantajları, Türkmen kökenli Suriyelilerin İzmir'de tutunmalarında önemli bir rol oynamaktadır. İzmir'in ayakkabı sektöründe üretim açısından önemli bir noktada olması bu sektörde mesleki deneyimlere sahip olan Suriyeli Türkmenler için önemli bir çekim faktörü olmuştur. İzmir'e ilk geldiklerinde ayakkabı üretiminde işçi statüsünde yer alan bir kısım Suriyeliler, mesleki tecrübe ve birikimlerini bir araya getirerek ortak atölyeler kurmuş ve işveren konumuna yükselmişlerdir. Ayakkabı sektöründe işçi olarak çalışan bazı katılımcılar da İzmir'e gelmeden önce kentler arasındaki ücret farklılıklarını araştırdıklarını, ücret ve çalışma koşulları açısından İzmir'in daha iyi olduğunu öğrendiklerini ve bu nedenle burayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların, çalışma ortamı ve ücret farklılıklarıyla ilgili görüşleri aşağıdaki gibidir:

Benden önce kardeşlerim buraya gelmişlerdi. Onlar beni çağırdılar. "İşçilik daha pahalı getirisi daha fazla" dediler. Gaziantep'te işçilik haftada 400 TL, burada 500 hatta 600'a kadar çıkabiliyor (İbrahim, 30 yaş, İzmir).

10 http://www.yurtsuz.net/News.aspx?newsid=1902#.WwmkF_mFNdg (Erişim Tarihi: 10 Aralık 2018).

11 İzmir'deki Suriyeli Türkmenlerin Suriye'den gelen diğer etnik unsurlara göre entegrasyon derecelerinin daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Türkçe dil avantajları bu durumu kolaylaştıran bir etkenidir. Yapılan ev ziyaretlerinde özellikle çocukların okul sistemine çabuk uyum sağladıkları, bir kısmının geldikleri yerin resmi dili olan Arapçayı hiç bilmediği, evlerinde Türkçe televizyon kanalları izledikleri görülmüştür. Suriye'den gelen birçok Türkmen, Arapçaya ve Türkçeye hâkim olmaları nedeniyle kimi kamu kurumları ve sağlık kuruluşlarında tercüman olarak görev yapmaktadır.

2013'te ilk geldiğimizde çok zorluk çektik. Gaziantep'e geldik. Günde 10 TL'ye çalışıyordum. İş açısından İzmir, Gaziantep'ten çok daha iyidir. Gaziantep'te çok fazla Suriyeli var. Ücretler Gaziantep'te çok düşüktü. Burada bir yıl çalıştım. Buradaki koşulların daha iyi olduğuna karar verdim ve Lübnan'daki ailemi çağırdım (Sedat, 25 yaş, İzmir).

Yukarıdaki katılımcı görüşlerine bakıldığında ücret farklılıklarının katılımcıların göç kararlarında etkili olduğu görülmektedir. Neoklasik kurama göre iş gücü, ücretlerin daha yüksek olduğu noktaya doğru hareket etme eğilimindedir. İki bölge ücretleri arasında yaklaşık %30'luk bir fark var olduğunda, bu farklılığın işçilerin hareket etmesi için yeterli olacağı tahmin edilmiştir (Arango, 2000, ss. 284-285). Böylelikle denilebilir ki göçmenler, göç sürecinde iş fırsatlarının daha iyi olduğu ve ücretler açısından kendilerine daha fazla kazanç sağlayan yerlere doğru göç ederler. Yukarıdaki görüşme verilerinin bölgeler arası ücret farklılıklarını göçün temel nedeni olarak kabul eden kuramları destekler nitelikte olduğunu belirtmek gerekir. Ancak Suriye'den göçün çok yönlü ve çok boyutlu olduğunu ve dolayısıyla da tek bir perspektifle açıklanamayacak kadar karmaşık olduğunu belirtmekte fayda vardır.

İzmir'in Avrupa'ya Geçişteki Rolü

Yıldız (2017) tarafından yapılan bir saha araştırması, İzmir'in mülteciler için özellikle Avrupa'ya gitme yolunda kritik bir konumda olduğunu göstermektedir. Asya, Orta Doğu ve Afrika'dan göçmenlerin transit yol için İzmir'i tercih ettikleri hatta bazılarının İstanbul'a vardktan sonra bile istedikleri hedef ülkeye ulaşma amacıyla İzmir'e yönlendirildikleri belirtilmektedir. Yıldız'ın çalışmasında (2017), mültecilerin bir kısmı Avrupa'ya gitmeyi başarmış, akrabaları tarafından tavsiye edildiği için İzmir'i bir geçiş noktası olarak seçtiklerini beyan etmişlerdir. Ayrıca mültecilerin yasa dışı yollarla Avrupa'ya gitmelerine aracılık eden kaçakçılara kolay bir şekilde ulaşılabilirdiği bilgisi de Suriyelilerin İzmir'i seçmelerinde etkili olmuştur.

Gaziantep ile karşılaştırıldığında İzmir'de, Avrupa'ya gitme niyetinde olan Suriyeli katılımcıların oranının çok daha yüksek olduğu görülmüştür. İzmir'de görüşmelere katılan Suriyeli katılımcılar, bu konudaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

İzmir'e ilk geldiğimde Avrupa'ya gitme fikri aklımda vardı. Bu yüzden İzmir'den Mersin'e gittim. Orada iki ay kaldım. Daha sonra İstanbul'a gittim bir ay kaldım. Avrupa'ya gitmek için kaçak yolları araştırıyordum. Almanya'daki oğlumun yanına gitmek istiyordum. O yüzden tekrar İzmir'e geldim (Halil, 52 yaş, İzmir).

İzmir'e gelirken kafasında Avrupa'ya gitmek isteyen çok kişi vardı. Onlar gittiler. Bugün bana yol çıksın hemen giderim. Hiç gözünün yaşına bakmam (Zekeriya, 35 yaş, İzmir).

Yukarıdaki alıntılardan da görüleceği üzere katılımcılardan biri İzmir'den önce Mersin ve İstanbul'a gittiğini ve Avrupa'ya kaçak gitmenin yollarını araştırdığını, bu nedenle de İzmir'e geri geldiğini ifade etmiştir.

İzmir'e ilk geldiklerinde Avrupa'ya geçme fikrine sahip olmayan bazı katılımcılar, şartların kendileri için gittikçe kötüye gittiğini, bu nedenle son zamanlarda Avrupa'ya gitmenin yollarını araştırdıklarını belirtmişlerdir. Gündelik yaşamda karşılaştıkları dışlanma, düşük ücretle uzun saatler çalışmak durumunda kalma ayrıca son dönemlerde alım gücü konusunda giderek artan şikâyetler ile geleceğe ilişkin ekonomik kaygılar ve belirsizlikler, Suriyeli katılımcılar için Avrupa'yı daha çekici hâle getiren temel nedenler olarak öne çıkmaktadır. Bir katılımcı, ilk geldiklerinde hayat şartlarının daha iyi ve her şeyin daha ucuz olduğunu, insanların tavırlarını daha sıcak bulduklarını anlatmıştır. Son dönemlerde her şeyin pahalandığını, Suriyelilere bakışın da olumsuz yönde değiştiğini, bu nedenle Suriyeliler arasında Avrupa'ya gitme eğiliminin de arttığını ifade etmiştir. Bunun yanı sıra bazı Suriyeli katılımcılar, Avrupa'ya maddi güçleri yetmediği için gidememiş ve İzmir'de kalmışlardır. Bu katılımcılar, maddi imkânları elverdiği takdirde Avrupa'ya gitme amacını hâlâ taşıdıklarını beyan etmişlerdir. Katılımcıların bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

İlk geldiğimizde Avrupa'ya gitme fikri aklımda yoktu ama son zamanlarda oluşmaya başladı. Çünkü burada durum her gün benim için kötüleşiyor. Yaşam şartları zor. Avrupa fikri ilk başlarda kafamda yoktu çünkü buraya geldiğimizde her şey daha güzeldi. İş vardı. Hemen ev bulduk ve eşyaları yerleştirdik. Tanıdıklar bize yardım etti. İnsanların tavırları daha iyiydi. Hayat daha ucuzdu. Sonra her şey kötüye gitmeye başladı. Şimdi şartlar gittikçe kötüye gidiyor. Bu yüzden Avrupa'ya gitme isteğinde son dönemlerde bir artış var (Kamil, 34 yaş, İzmir).

Ekonomi durumunuz kötü olduğu için Avrupa'ya gitme imkânınız olursa hiç beklemeden gideceğiz. Şartlarım burada daha iyi olursa gitmem. Türkiye'ye gelirken aracı olan kişiden 800 dolar borç almıştım hâlâ ona olan borcumu ödeyebilmiş değilim (Selami, 30 yaş, İzmir).

İzmir'de görüşme yapılan katılımcıların önemli bir kısmı, İzmir'i Avrupa'ya gitmek amacıyla tercih ettiklerini ifade etmiş olsalar da katılımcılar için bu eğilimin zamanla değiştiği, geleceğe ilişkin planlarının bu süreçte şekillendiği görülmektedir. Katılımcılar arasında Avrupa'ya gitmek için İzmir'e gelen fakat zamanla birikimlerini tüketen, Avrupa'ya başvuru sürecinde Türkiye'deki yaşama alışan ve Türkiye'yi yaşam şartları açısından Avrupa'ya tercih edenler de bulunmaktadır. Söz konusu bu

katılımcılar, İzmir'e Avrupa'ya gitmek için geldiklerini fakat kente geldikten belirli bir süre sonra kararlarını değiştirdiklerini ifade etmişlerdir. Özellikle İzmir'e geldikten sonra İzmir'deki şartları değerlendirdiklerini, kayda değer bir Suriyeli nüfus gördüklerini, iş fırsatlarıyla karşılaştıklarını ve İzmir'i yaşam olanakları açısından gelişmiş bulduklarını ifade etmişlerdir. Bu nedenle sahip oldukları maddi kaynakları Avrupa'ya gitmek için değil İzmir'de iş yerleri açmak için kullandıklarını beyan etmişlerdir. Katılımcılar, konuyla ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

İlk başlarda Avrupa'ya gitmek için birçok yere başvurmuştuk. Şimdi Avrupa fikrini kafamızdan çıkardık. Bunun üç tane sebebi var. İlk başta bu konuda dolandırıldık ve paramız kalmadı. İkinci olarak Birleşmiş Milletler'e başvurduk. Bu süreç çok uzun sürüyor. Bu süreç içerisinde burayı beğendik ve alıştık. Üçüncü olarak Batı Avrupa'da yaşayan tanıdıklarımız var. Mesela; Almanya'da oğlum var. Sürekli oradan olumsuz olarak bahsediyor. Hatta o bile buraya gelmeyi ümit ediyor. İsveç'te akrabalarımızla, Yunanistan'da tanıdıklarımızla konuşuyoruz. Hepsi de Türkiye'de yaşamın daha iyi olduğunu, geldikleri için pişman olduklarını bize sürekli söylüyorlar (Halil, 52 yaş, İzmir).

Eniştem Avrupa'ya gitmek için İzmir'e gelmişti. Babam da onlara refakat etmişti. Babam burayı görünce beğenmiş ve burada iş yapılabileceğine kanaat getirmiş. Belirli bir Suriyeli nüfusu da burada görünce burada kalmaya karar vermiş. Bu kararı verdikten sonra şu anda işlettiğimiz lokantayı hemen kiralamış. Sonra bizleri çağırdı. Biz de geldik. İzmir'i gördük, beğendik (Hasan, 36 yaş, İzmir).

İzmir'de yaşayan fakat Yunanistan üzerinden Avrupa'ya yasa dışı yollarla geçmeye çalışan ve bu süreçte çeşitli risklerle karşılaşan bazı katılımcılar, yaşadıkları engeller ve ölüm tehlikesi yüzünden Avrupa'ya gitmekten vazgeçmiş ve İzmir'de kalmışlardır. Katılımcılar bu konuda şunları söylemişlerdir:

İzmir'e ilk geldiğimizde içimizde Avrupa'ya gitme isteği vardı. Bizden önce kuzenim gitmeyi denedi. Botları alabora oldu. Ama ölmedi. İkinci defa denedi. Yunan sahil güvenlik personeli Ege Denizi'nde botlarını batırmaya çalışmış. Her iki olayda da Türk sahil güvenlik ekipleri gelip Suriyelileri kurtarmış. Bunun üzerine kuzenim tekrar Türkiye'ye döndü. Bu olaylardan sonra korktum. Avrupa'ya gitmekten vazgeçtim (Sedat, 25 yaş, İzmir).

Katılımcıların İzmir'i tercih etme nedenlerine bakıldığında akraba ve tanıdık tavsiyesi, istihdam olanakları ve İzmir'in Avrupa'ya geçiş konusunda önemli bir merkezî rota olması ön plana çıkmaktadır. Sosyal ağların bir yerleşim yerinin tercih edilmesindeki rolü, İzmir kent merkezindeki saha deneyimlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Bazı katılımcılar, akraba veya tanıdıkların tavsiyeleriyle İstanbul ve Gaziantep'ten İzmir'e gelmişlerdir. Gaziantep'ten İzmir'e gelen katılımcılar, sosyal ağlar aracılığıyla iş imkânları ve ücretler konusunda belirli bir bilgiye sahip oldukla-

rını ve bunun sonucunda daha iyi imkânlarla sahip olduklarını düşündükleri İzmir'e taşındıklarını beyan etmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı ise Avrupa ülkelerine geçmek amacıyla İzmir'e gelmişlerdir. Türkiye'deki ekonomik ve sosyal şartlardan memnun olmayan söz konusu bu katılımcılar, Ege Denizi üzerinden Yunanistan'a ve oradan da Avrupa ülkelerine gitmeyi amaçlamışlardır. Avrupa'ya gitme isteğinde olan katılımcılar daha çok genç ve kısmen de orta yaş profiline sahiptir. İzmir'e ilk geldiklerinde Avrupa ülkelerine gitmeyi düşünen fakat bu konudaki sürecin uzaması nedeniyle İzmir'e alışıp sahip oldukları ekonomik sermayelerini bu kentte değerlendiren katılımcıların ise İzmir'de kalma yönündeki kararlarının süreç içerisinde şekillendiği söylenebilir. Ayrıca riskli deniz yolculukları ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki sıkı sınır denetimleri de bazı katılımcıların Avrupa'ya gitme konusunda karar değiştirmelerine sebep olmuştur.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu araştırmada, Gaziantep ve İzmir'deki Suriyelilerin bu kentleri tercih sebepleri, bu süreçte karşılaştıkları fırsat ve engeller ile ekonomik ve sosyal hayata tutunma çabaları üzerinde durulmuştur. Ayrıca katılımcıların kent yaşamında ne tür dışlanma durumlarıyla karşılaştıkları ele alınmıştır. Göçmen/mülteci nüfusunun yüksek olduğu Gaziantep ve İzmir, Suriyeliler için ekonomik ve sosyal açıdan kaynak ve fırsatlar barındıran kentlerdir. Bu açıdan mültecilerin hedeflerine ulaşmalarını sağlayan belirli bir yaşam çevresi sağlamaktadırlar. Gaziantep ve İzmir örneği göstermektedir ki mülteciler, kentlerden yalıtılmış yerlerde bulunan, hareket özgürlüğünün ve iş imkânlarına ulaşmanın kısıtlı olduğu yerleşim yerlerinde yaşamayı tercih etmemektedirler. Her ne kadar mülteciler, şehirlerde düşük ücretli, düzensiz ve geçici işlerde çalışmak zorunda kalsalar da birçok açıdan kentler, yaşam fırsatları ve iyi bir gelecek beklentisi adına daha uygun bir seçenek gibi durmaktadır. Bu veriler Hanhörster ve Wessendorf'un (2020) varış yerlerinin ve altyapılarının mülteci hareketliliklerinde oynadığı rollere ilişkin elde ettikleri sonuçlarla uyumaktadır. Suriyeliler, Gaziantep ve İzmir gibi nispeten büyük kentleri tercih etmektedir. Çünkü büyük kentler tüm olumsuzluklara karşın ulaşım, iletişim, beslenme, barınma, yaygın sosyal ağlar, eğitim, iş ve sağlık gibi imkânlarla ulaşmanın mümkün olduğu yerlerdir. Özellikle Gaziantep'in Suriye'ye yakın olması, mimari dokusunun Suriye'deki yerleşim yerlerini anımsatması, yoğun bir Suriyeli nüfusu barındırması ve iş olanakları, kenti Suriyeliler için bir cazibe merkezi hâline getirmektedir.

Gaziantep'teki Suriyelilerin büyük çoğunluğu için geçim kaynaklarına ulaşma sürecinde enformel sektör kritik rol oynamaktadır. Bir taraftan geniş istihdam

olanakları yaratan enformel sektör, diğer taraftan mültecileri düşük ücretler karşılığında sağlıksız koşullarda güvencesiz çalışma gibi dezavantajlı şartlara maruz bırakmaktadır. Özellikle ailelerin geçim maliyetlerini karşılayabilme adına çocuk emeğini iş gücüne dâhil etmeleri yaygın olarak görülen bir durumdur. Diğer taraftan Suriyeli işverenlerin birçok sektörde şirket kurmaları veya benzer girişimler yoluyla yaygın bir iş/ticaret ağı oluşturmaları, Gaziantep'teki Suriyelilerin bir kısmını bu iş ağına dâhil olma konusunda teşvik etmektedir. Suriyelilerin iç savaş nedeniyle ülkelerini terk etmek durumunda kaldıklarında sahip oldukları ekonomik sermaye ve güçlü sosyal ilişki ağları, Türkiye gibi gittikleri ülkelerde kendi hesaplarına iş yeri açmalarında çok önemli bir rolü bulunmaktadır. Bu noktada mültecilerin yanlarında getirdikleri iş gücü becerileri de Türkiye'deki amaçlarına uygun faaliyetler yapmalarına olanak sağlamıştır. Bu durum savaş öncesi ekonomik faaliyetlerini ev sahibi toplumda da sürdürmelerine ve böylece daha üretken olmalarına imkân sağlamıştır. Bu da onlara görece daha istikrarlı bir geçim kapısı sunmaktadır. Bu konuda elde edilen veriler, Atasü-Topçuoğlu'nun çalışmasında (2019) sosyal ve kültürel sermayenin istihdama etkisine yönelik ortaya koyduğu verilerle paralellik göstermektedir. Bu yönüyle Suriyeliler, Gaziantep'te ekonomik dinamizmin bir parçası hâline gelme konumundadırlar.

Araştırma kapsamındaki Suriyelilerin İzmir'i tercih sebepleri olarak akraba, tanıdık ve irtibatlı oldukları kişilerin tavsiyesi, istihdam olanakların olması ve Avrupa için bir geçiş yeri olması öne çıkmaktadır. İzmir, Suriyelilerin Ege Denizi üzerinden Avrupa ülkelerine doğru gerçekleşen göç akışının rotası üzerindedir. Kahya ve Sever'in de ifadesiyle (2013) İzmir, yasa dışı göçün en fazla gerçekleştiği ve mültecilerin yurt dışına çıkmak için araçlarla bağlantı kurdukları önemli bir bekleme noktasıdır. Katılımcıların bir bölümü sosyal ağların istihdam, ulaşım ve barınma konularında verdiği bilgilerle İstanbul, Gaziantep ve Mersin gibi kentlerden İzmir'e gelmişlerdir. İzmir'de görüşme yapılan katılımcıların bir kısmının mahalle seçimi yaparken kendi eş-dost, akraba, arkadaş veya köylü tanıdıklarının yerleştikleri yere göre hareket ettikleri görülmüştür. Nitekim Nah'ın da belirttiği gibi (2010) mülteciler, kentsel alanlara eşit olarak dağılmamaktadır. Gaziantep'le karşılaştırıldığında İzmir'deki Suriyelilerin etnik kökene göre (Arap, Türkmen, Kürt) yerleşim yeri/mahalle tercihinde buldukları belirgin olarak görülebilmektedir. Bu noktada sosyal ilişki ağlarının iş bulma, barınma ve yardımlaşma konusunda önemli bir rolü olmaktadır. İzmir, Avrupa'ya gitmek için anılan bir geçiş noktası olmanın yanı sıra çoğu Suriyeli için bir yerleşim yeri ve topluma dâhil olma çabalarının olduğu bir kenttir. Nitekim katılımcıların önemli bir kısmı İzmir'i yaşam olanakları açısından gelişkin bulduklarını bu yüzden sahip oldukları maddi kaynakları Avrupa'ya gitmek

için değil de İzmir’de işletmeler açmak için değerlendirdiklerini beyan etmişlerdir. Bunun yanı sıra İzmir’deki bazı katılımcıların başta ayakkabı ve tekstil gibi sektörlerde üretim sürecinde kayda değer bir düzeye ulaşmış olmaları, iş gücü alanındaki değişimi yansıtması açısından önemlidir. Özellikle ayakkabıcılık sektöründe daha önce işçi olarak çalışmış bazı katılımcıların ortak sermayelerle atölye kurmaları, ekonomik bir strateji olarak dikkat çekicidir. Katılımcıların bazıları, İzmir’deki ücret farklılıklarına ilişkin elde ettikleri bilgilerle bu kenti tercih etmişlerdir. İzmir’deki katılımcılara bakıldığında gerek çalışma yaşamına katılma gerekse iş yeri açma konusunda Gaziantep’teki gibi sektörel bir çeşitliliğe sahip olmadıkları söylenebilir. Fakat İzmir’de özellikle ayakkabı ve tekstil sektörlerinde ekonomik faaliyetlerin arttırılması yönünde güçlü bir eğilim görülmüştür.

Katılımcılar ile yerel halk arasında iletişimin sınırlı düzeyde olduğu görülmektedir. Gaziantep ve İzmir’deki katılımcıların önemli bir bölümünün yerel halkla zorunluluklar üzerinden temasa geçtiği görülmektedir. Bu etkileşimlerin daha çok ekonomik ilişkiler aracılığıyla olduğunu söylemek mümkündür. Her iki kentte de Suriyelilere yönelik dışlanma olgusu bu sınırlı etkileşime zemin hazırlamaktadır. Dışlanma, gündelik yaşamda istihdam ve barınma başta olmak üzere tüm alanlarda kendini göstermektedir. Suriyeliler dışlanma karşısında belli stratejiler geliştirerek kendilerini korumaya çalışmaktadırlar. Bu stratejiler; menşé ülke kimliğini gizleme, giyim tarzını değiştirme, mekânsal olarak belirli bir yerde yoğunlaşma, kamusal alanda Arapça konuşmama ve yerel halkla daha az temas etme şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Dışlanma pratiklerinin Suriyelilerin Türkiye’ye sosyal, siyasal ve ekonomik yük getirdiğini ifade eden kamuoyundaki algıyla birleşmesi, Suriyelileri uzun vadede marjinal bir konuma itebileceği unutulmamalıdır. Özellikle Gaziantep kent merkezinde saha çalışması sırasında yapılan görüşmeler ve gözlemler bu konuda güçlü kanaatler oluşturmaktadır. Ancak yukarıda da ifade edildiği gibi potansiyel bir marjinalleşmenin mültecilerden kaynaklanan sebepleri de vardır (Grabska, 2006). Söz gelimi dayanışma için ailevi, akrabalık ve etnik ağlar ile mülteci dernekleri çevresinde yoğunlaşan sosyal ağlar, Suriyelileri yerel toplumdan uzaklaştıran önemli bir unsurdur. Bu noktada entegrasyonun iki taraflı olduğu düşünüldüğünde bunun hem yerel toplum hem de mülteci ayağının daha etkin, kabul düzeyinin yüksek olabileceği şekilde sağlanması gerekmektedir. Suriyelilerin önemli bir çoğunluğunun Avrupa ülkelerine gidemeyeceği ve yine can güvenliği nedeniyle çoğunluğunun ülkesine geri dönemeyeceği gerçeğini kabul etmek gerekmektedir. Türkiye’nin ileride çok daha büyük sorunlarla karşılaşmaması adına Suriyelilerin sadece ekonomik alanda değil aynı zamanda sosyal, kültürel ve gündelik yaşam içerisinde varlıklarını sürdürebilecekleri bir alanın kendilerine açılması son derece önemlidir.

Urban Life Experiences of Syrians in Turkey The Cases of Gaziantep and Izmir

Sait Vesek

Nadir Suğur

Introduction

The influx of Syrian refugees has become a global phenomenon since the Syrian civil war started in 2011. Millions of Syrians have left their country and begun searching for a new life mostly in neighboring countries. Although most Syrians have aimed at finding a refuge in Western countries such as Germany, France, and England, only a few have accomplished this. Thus, Turkey has become a major long-term place for most Syrians to make a living. The Syrians who have decided to stay in Turkey are trying to seek a living almost everywhere in Turkey. Debates in the literature about refuge problems have been ongoing. A number of studies have presented various reasons behind the refugee problem. Among others, the literature has mostly emphasized push and pull factors (Çağlayan, 2006), economic motivation, forced migration and political reasons. Political factors have been emphasized as the main reason behind the Syrian refuge situation, which is considered a forced displacement of people from their homes, villages, and towns, (Sirkeci, 2012; Amnesty International, 2016; Jespersen, 2019). A wide range of studies within and outside of Turkey have attempted to look into the extent to which Syrian refugees confront hardship and difficulties in their everyday life. In this respect, stigmatization, discrimination, prejudice, exclusion, lack of legal

@ Dr., Balikesir Cumhuriyet Anadolu Lisesi. svesek10@gmail.com
Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi. nsugur@anadolu.edu.tr

© Scientific Studies Association
DOI: 10.12658/M0512
insan & toplum, 2021.
insanvetoplum.org

protection, poverty, exploitation of immigrant labor, verbal and physical abuses, and hate speech in the media have been conceptualized as the main problems Syrian refugees face.

Method

This paper attempts to comparatively look at the ways in which Syrian refugees have settled in to make a living in Gaziantep and İzmir. It also aims to examine the various difficulties that Syrian refugees have faced in their everyday life in these places. The findings from the research draw on the fieldwork conducted in these two cities between July and November 2018. This paper utilizes the qualitative method for obtaining insight into the lives of Syrian refugees. The research conducted 30 semi-depth interviews in Gaziantep and 27 in İzmir. The semi-structured questionnaires were used to gather information about a wide range of hardships that Syrian refugees have encountered since fleeing from their home country due to the ongoing civil war.

Findings and Interpretations

This paper looks at the issue from a more comparative perspective as to how the difficulties Syrians in Gaziantep and İzmir face resemble and differ from one another in their social and economic survival practices. In addition, the paper delves into the reasons why Syrians have opted to settle in Gaziantep and İzmir. As for discrimination and stigmatization, this paper also tries to understand how Syrians perceive themselves as being otherized and what kinds of strategies they have developed to overcome these difficulties. The findings from the research reveal Syrians to be more likely to be discriminated against and stigmatized in their everyday encounters with local people when at work, on transportation, and in their neighborhood areas. The Syrian refugees covered in this research have indicated their decision to settle in big cities to have some ups and downs. Although big cities such as Gaziantep and İzmir offer a wider range of place for refugees to settle in and have some job opportunities to make a living, these cities have also made their lives more difficult, particularly in the labor market. Finding a job is widely known to be more difficult for refugees than for locals. Yet once a refugee gets a job, their difficulties are far from over. They are paid less, are offered no or less job security, and are rarely granted any social rights such as social insurance, annual holidays, or pension plans. Moreover, many of the Syrians this research

has covered complained about delays and irregularities in payment, in some cases not getting paid at all. They find themselves powerless in their search for rights. They also find accessing the legal aid process and mechanisms to be difficult. This is an obvious disadvantage for almost all Syrian refugees. Some local employers both in Gaziantep and İzmir are very well aware of refugees' vulnerability and make every attempt to exploit immigrant workers. Findings clearly show that most Syrians in Gaziantep and İzmir first get involved in informal economic sectors for work; the construction and textile sectors in particular account for the largest amount of Syrian refugees find employment opportunities (Koyuncu, 2014; Kara, 2018). Economic activities such as the food service industry, restaurants, cafes, shoe making, seasonal agricultural, and street vendors hire quite a large number of Syrian refugees. These are the informal sector jobs that most local people do not wish to do. The fact that the informal sector is comprised of activities mostly outside the registered economy is very well known. As such, it is characterized by low and irregular payment, little job security, absence of workers' rights, no employment contract, jobs with no social insurance, and lacking in official and legal protections (İçduygu & Diker, 2017). In such insecure and unprotected work environments, Syrians refugees have to endure hardships and work longer hours in order to meet their needs. Some Syrian refugees who had a middle-class background in Syria have tried to set up their own business. Some of those Syrians have been successful in commerce and trade in such a way that they have been able to expand their own business activities. In Gaziantep and İzmir, though not large scale, the entrepreneurship abilities and capacities of some Syrians have become more visible in everyday economic activities. In particular, Syrians in Gaziantep have successfully developed commercial ties with their own towns and cities in Syria. Arguing that Syrian refugees have begun to play an important role in the cross-border trade at Gaziantep and will likely play more prominent roles in cross-border trade in the region would be accurate.

Social ties and networks play a vital role in the lives of most Syrian refugees. It is these social ties and networks that generally first brought them to Turkey and then to Gaziantep and İzmir. Social ties and networks in general terms are indispensable for most Syrian refugees to be able to settle in particular neighborhoods and get jobs in certain sectors. Moreover, most Syrians still try to keep close ties with those who have successfully made their journey to Europe. They closely follow news about Syrian refugees in Turkey and in Europe as well as the political developments in Syria.

As to discrimination and stigmatizations, most Syrian refugees try to develop a sense of political identity with special references to Islam, their Arabic origins, and human dignity. To avoid the widespread hate speech and verbal and physical abuses from some local people, Syrian refugees try to stick together, settle in the same neighborhoods where Syrian refugees reside, refrain from speaking Arabic on public transportation, do shopping from Syrian markets, and socialize in close circle with the other Syrians. When they need to communicate with local people, they give these tasks to their children who speak fluent Turkish to sort things out. In some cases, close friends among the local people are also asked for help in mediating and resolving some of the particular problems they face in their everyday life.

The findings from the research show the majority of Syrians refugees to be trapped in Turkey in such a way that they are neither able to make their journey to Europe nor go back to Syria. They find it very difficult to get to Europe due to increased border controls and international agreements between Turkey and the EU. The deal EU countries made with Turkey to end the irregular flow of migrants from Turkey to European countries have made it very difficult for Syrians to cross the Aegean Sea or the land border between Turkey and Greece. Additionally, the agreement between Turkey and the EU contains the provision that all new irregular migrants who apply for refugee status are prohibited from crossing Turkish borders or the Aegean Sea to the Greek islands; as of March 20, 2016 they have been sent back to Turkey. Although some Syrians in İzmir still want to go to Europe, they are aware of difficulties that prevent them from accomplishing their objectives.

The Reasons Syrians Prefer Gaziantep

The majority of Syrians prefer staying in large cities such as İstanbul, İzmir, Ankara, and Gaziantep because they are more likely to get jobs and settle down more easily than elsewhere in Turkey. Syrians prefer cities such as İstanbul, Ankara, Gaziantep, and İzmir due to a number of reasons. Gaziantep has been the main target for Syrians as the city has a border with Northern Syria where most Syrians cross over when they flee. Gaziantep is also a city with a population of over 2 and a thriving informal sector where refugees can easily access a number of jobs. The social and cultural characteristics of the city have much in common with Arabic culture. Syrians who wish to stay in close proximity to their towns and villages near the Turkish border also prefer settling down in Gaziantep. Gaziantep is also a commercial city, and the city has historically had close economic, social, and cultural ties with Syrian cities.

The Reasons Syrians Prefer İzmir

İzmir is a city with a population of over 3 million and also offers a number of job opportunities for refugees. İzmir is a metropolitan city with a variety of economic activities in the informal sector. İzmir as a city has been regarded by most Syrians as the gateway to Europe. Some Syrians still hope to go to Europe, and İzmir in this respect is geographically located at the right place on the Aegean coast. Some Syrians who had been in İstanbul opted to settle in İzmir so as to get closer to any possibility that might bring them to Europe. Most Syrians also find İzmir to be an easy, cheap, and convenient place to make a living compared to İstanbul. In comparison to the Syrian refugees in Gaziantep, most Syrians living in İzmir are more inclined to go to Europe than back to their homeland in Syria. Some Syrian refugees have pointed out that, although their aim initially was to go Europe by way of Izmir, they changed their minds once they settled down in the city because Izmir provides a wide range of opportunities for them and their children. The proximity of İzmir to Europe is clearly an important factor for Syrians who've chosen to settle down there. Nonetheless, they also think their children will have a much better life in İzmir than elsewhere in Turkey. As getting access to Europe becomes a more remote possibility, Izmir becomes a more reasonable choice for most Syrians to settle down in.

Conclusion

This study has attempted to explore the social and economic conditions of Syrian refugees in Gaziantep and İzmir. It also has examined the reasons why they have chosen to stay in their current city and what their expectation from the future are. One finding is that the longer Syrians refugees stay in Turkey, the more difficult getting to Europe has become for them, as well as getting back to their homeland of Syria. In the in-depth interviews, some Syrian refugees indicated thinking that their future now lies more in Turkey than anywhere else. For Syrian refugees, Izmir as a city provides them with better life prospects. Upon failing to get beyond Turkey into other European countries, Izmir became a reasonable choice to make a living. As for the Syrian refugees making their living in Gaziantep, some still hope to go back to their homes, villages, towns, and cities in Syria. As the civil war has continued in Syria, they have a great deal of hesitation and fear regarding accomplishing their objectives. The main reasons Syrian refugees in Gaziantep have indicated are the unresolved civil war, the political chaos, and the violence in their

own areas in Syria. The civil war in Syria seems unlikely to end in the foreseeable future, and this has pushed Syrian refugees look for their future in Turkey. For most Syrians, their future involves residing in Turkey, and their main objectives are to get citizenship, find a job, set up a business, and stay in Turkey.

Kaynakça | References

- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç sosyolojisi*. İstanbul: Nobel Yayınları.
- Amnesty International. (2016). *Nowhere else to go forced returns of Somali refugees from Dadaab Refugee Camp*. Kenya.
- Apak, H. (2015). Suriyeli göçmenlerin gelecek beklentileri: Mardin örneği. *Toplum ve Bilim Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 125-142.
- Arango, J. (2000). Explaining migration. A critical view. *International Social Science Journal*, 52(165), 283-296.
- Atasü-Topçuoğlu, R. (2019). Syrian refugee entrepreneurship in Turkey: Integration and the use of immigrant capital in the informal economy. *Social Inclusion*, 7(4).
- Aygül, H. H. (2018). Mültecilerin işgücüne katılımı ve piyasaya dair deneyimleri. H. H. Aygül ve E. Eke (Ed.). *21. yüzyılda uluslararası göç ve mülteciler bir Türkiye perspektifi* içinde (ss. 179-210). Ankara: Nobel Yayınları.
- Bal, H. (2001). *Bilimsel araştırma yöntem ve teknikleri*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Basımevi.
- Barbelet, V. ve Wake, C. (2017). The lives and livelihoods of Syrian refugees in Turkey and Jordan. Summary Report. <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/resource-documents/11344.pdf> adresinden 18.03.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Brown vd. (2108). Urban refugee economies: Addis Ababa, Ethiopia. https://www.cardiff.ac.uk/__data/assets/pdf_file/0003/1231914/urban-refugee-economies.pdf adresinden 22.06.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Canbey-Özgüler, V. (2018). Kitlemel göçlerin emek piyasalarına etkisi: Türkiye'deki Suriyeliler sosyal siyaset konferansları. *Dergisi/Journal of Social Policy Conferences*, 74, 77-102.
- Castles, S. ve Miller, M. J. (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri*. B. U. Bal ve İ. Akbulut (Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Crisp, J. (1999). *Policy challenges of the new diasporas: Migrant networks and their impact on asylum flows and regimes*. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR).
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 68-91.
- Dadush, U. ve Niebuhr, M. (2016). *The economic impact of forced migration*. Ocp Policy Center Resarch Paper. https://carnegieendowment.org/files/RP_16-03_Final.pdf adresinden 18.08.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Del Carpio, X. V. ve Wagner, M. C. (2015). *The impact of Syrian refugees on the Turkish labor market*. Policy Research Working Paper. World Bank Group.
- Deri, Tekstil ve Kundura İşçileri Derneği. (2020). *Deri tekstil ve kundura işkolunda çalışan mülteci işçilerin yaşadığı hak ihlalleri raporu*. file:///C:/Users/sait/Downloads/M%C3%BClteci%20deri-ayakkab%C4%B1%20i%C5%9F%C3%A7ileri%20izmiz.pdf adresinden 20.05.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Deniz, A. C., Ekinci, Y. ve Hülür, A. B. (2016). *Bizim müstakbel hep harap oldu-Suriyeli sığınmacıların gündelik hayatı: Antep-Kilis çevresi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- DSP (Durable Solution Platform) ve İGAM İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi. (2019). *Kendi kendine yeterliliğe yönelik çalışmalar: Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin ekonomiye katılımı*. Rapor.
- Dedeoğlu, S. ve Ekiz Ç. (2011). *Göç ve sosyal dışlanma: Türkiye'de yabancı göçmen kadınlar*. Ankara: Efil Yayınları.
- Erbaş, H. (2019). *Göç ve göçmenler gidişlerden kaçışlara kuram, yöntem ve alan yazıları*. İstanbul: Phoenix Yayınevi.

- Erdoğan, M. M. (2015). *Türkiye'deki Suriyeliler-toplumsal kabul ve uyum*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2017). *Kopuş'tan 'uyum'a kent mültecileri Suriyeli mülteciler ve belediyelerin süreç yönetimi: İstanbul örneği*. İstanbul: Marmara Belediyeler Kültür Yayınları.
- Faulkner, C. ve Schiffer, S. (2019). Unwelcomed? The effects of statelessness on involuntary refugee repatriation in Bangladesh and Myanmar. *The Round Table*, 108(2), 145-158.
- Grabska, K. (2006). Marginalization in urban spaces of the global south: Urban refugees in Cairo. *Journal of Refugee Studies*, 19(3).
- Gönç-Şavran, T. (2012). Örneklem seçimi ve ölçüm. T. G. Şavran (Ed.). *Sosyolojide araştırma yöntem ve teknikleri içinde* (ss. 144-180). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Güllüpinar, F. (2012). Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 53-85.
- Gültekin, M. N. (2014). Kardeş'ten 'istenmeyen misafir'e': Suriyeli sığınmacılar meselesi hassas vatandaşlara mı havale ediliyor? *Birikim Dergisi*, 305, 24-35.
- Gültekin, M. N. vd. (2018). *Gaziantep'teki Suriyeliler, uyum, beklentiler ve zorluklar*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Yayınları.
- Hanhörster, H. ve Wessendorf, S. (2020). The role of arrival areas for migrant integration and resource access. *Urban Planning*, 5(3), 1-10.
- Haysom, S. (2013). *Sanctuary in the city? Urban displacement and vulnerability*. Final Report. Humanitarian Policy Group (HPG). <https://www.refworld.org/pdfid/523abae04.pdf> adresinden 12.04.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Jespersion, S. (2019). Conflict and migration: From consensual movement to exploitation. *Stability: International Journal of Security and Development*, 8(1), 4.
- ILO-International Labour Organization. (2020). *Syrian refugees in the Turkish labour market*. Rapor. http://www.ilo.org/ankara/publications/WCMS_738602/lang-en/index.htm adresinden erişilmiştir.
- İSTANPOL-İnsanı ve Toplumsal Kalkınma Programı. (2020). İstanbul'da Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumlar. Rapor. <https://www.istanpol.org/post/i%CC%87istanbul-da-suriyeli-s%C4%B1%C4%9F%C4%B1nmac%C4%B1lara-y%C3%B6nelik-tutumlar> adresinden 12.06.2019 tarihinde erişilmiştir.
- İçduygu, A. ve Diker, E. (2017). Labor market integration of Syrian refugees in Turkey: From refugees to settlers. *The Journal Of Migration Studies*, 3(1), 12-35.
- İnce, C. (2018). *Göçmenliğin mekânsal sosyolojisi: Şanlıurfa örneği*. Yayınlanmamış doktora tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İncetahtacı, N. (2020). Gaziantep'teki Suriyeli ailelerin baş etme stratejileri. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 499-525.
- İslamoğlu, Ö. ve Yıldırım, S. (2016). Geçici koruma altındaki Suriyelilerin Sakarya ili işgücü piyasasına etkileri: Sakarya halkının görüşleri üzerine bir değerlendirme. 1. *Uluslararası Göç ve Kültür Sempozyumu* içinde (ss. 253-266). Ankara: Kibatek Yayınları.
- Kahya, Y. ve Sever, M. (2013). *Türkiye'de göçmen kaçakçıları*. Ankara: Karınca Yayınları.
- Kara, M. A. (2018). *Göç yazıları*. Ankara: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık.
- Karaman, A. (2017). *İlaç sektöründe dijital tanıtım faaliyetlerinin hekimlerin nezdinde ürün bilinirliği ve tercih edilme davranışına etkisi: Adıyaman ve Şanlıurfa illerinde bir durum çalışması*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaman, A. ve Durmaz, Y. (2018). A qualitative research on the factors determining product awareness and product preference in promoting medicines by digital tools. *Medicine Science International Medical Journal*, 7(4), 923-929.
- Kaya, A. (2017). Suriyeli mültecilerin kentsel alandaki halleri. *Toplum ve Bilim*, 140, 42-68.
- Kolukırık, S. (2017). Türkiye'deki Suriyelilerin toplumsal etkisi ve sosyolojik görünümü: Kocaeli ili örneği. N. Bilici vd. (Ed.). *İnmvatun and global issues in social sciences* içinde (ss. 1228-1239).

insan & toplum

- Koser-Akçapar, Ş. ve Şimşek, D. (2018). The politics of Syrian refugees in Turkey: A question of inclusion and exclusion through citizenship. *Social Inclusion*, 6(1), 176-187.
- Koyuncu, A. (2014). *Kentin Yeni Misafirleri Suriyeliler*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kümbetoğlu, B. (2016). Göç çalışmalarında “nasıl” sorusu”. S. G. I. Öner ve N. A. Ş. Öner (Ed.). *Küreselleşme çağında göç* içinde (ss. 49-85) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Leghtas, I. (2019). *Insecure future: Deportations and lack of legal work for refugees in Turkey*. Rapor. <https://static1.squarespace.com/static/506c8ea1e4b01d9450dd53f5/t/5d82e33643e3fb135e2a1c6d/1568858939191/Turkey+Report+in+English+-+Livelihoods+-+September+2019+-+final.pdf> adresinden 29.08.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Light, I. Bhachu, P. Ve Karageorgis, S. (1990). *Migration networks and immigrant entrepreneurship*. California Immigrants in World Perspective: The Conference Papers.
- Lordoğlu, K. (2015). Türkiye’ye yönelen düzensiz göç ve işgücü piyasalarına bazı yansımalar. *Çalışma ve Toplum*, 44, 29-44.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. ve Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431-466.
- Nah, A. M. (2010). Refugees and space in urban areas in Malaysia. *Urban Displacement*, 34.
- Nas, F. (2017). *Ortadoğu’da göç dinamikleri Mardin’den Beyrut’a bir göç araştırması*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Neuman, W. L. (2014). *Toplumsal araştırma yöntemleri nitel ve nicel yaklaşımlar* (2. Cilt). S. Özge (Çev.). Ankara: Yayınodası Yayıncılık.
- ONDGO. (2019). Investing in migrant entrepreneurship why developing the enterprising skills of migrants is good for the european economy. https://learnonthego.eu/documents/io-6/ONDGO%20Scientific%20Paper%20eVersion_EN.pdf adresinden 12.02.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM). (2016). *Türkiye’deki Suriyeli mülteciler: Uzun vadeli entegrasyon için fırsatlar ve zorluklar*. Ankara. Rapor.
- Osaze, E. D. (2017). *The non-recognition or devaluation of foreign professional immigrants’ credentials in Canada: The impact on the receiving country (Canada) and the immigrants*. Yüksek Lisans Tezi. York University, Toronto, Ontario.
- Poros, M. (2011). *Migrant social networks: Vehicles for migration, integration, and development*. Online J. Migr. Policy Inst.
- Sandal, E. K., Hançerkıran, M. ve Tıraş, M. (2016). Türkiye’deki Suriyeli mülteciler ve Gaziantep ilindeki yansımalar. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 461-483.
- Seefar Syrians. (2018). *Return, stay, or migrate? Understanding the aspirations of Syrian refugees in Turkey*.
- Shiferaw, F. (2019). *Assesment of the urban refugee livelihood in Ethiopia: The case of ertrean refugee in Addis Ababa*. <http://repository.smuc.edu.et/handle/123456789/4729> adresinden 21.03.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Sirkeci, İ. (2012). Transnasyonal mobilite ve çatışma. *Migration Letters*, 9(4), 353-363.
- Sirkeci, İ. ve Göktuna-Yaylacı, F. (2019). Küresel hareketlilik çağında göç kuramları ve temel kavramlar. F. Göktuna-Yaylacı (Der.). *Kuramsal ve uygulama boyutları ile Türkiye’de sığınmacı, mülteci ve göçmenlerle sosyal hizmetler* içinde (ss. 15-39) Londra: Transnational Press London.
- Sönmez, M. E. (2016). Suriyeli sığınmacıların Gaziantep şehrindeki mekânsal dağılışı ve geleceği. *TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu* içinde (ss. 392-400). Ankara.
- Şenol-Sert, D. (2016). Uluslararası göç yazınında bütünlüyci bir kurama doğru. S. G. I. Öner ve N. A. Ş. Öner (Ed.). *Küreselleşme çağında göç* içinde (ss. 29-47). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şimşek, D. (2015). Anti Syrian racism in Turkey. <https://www.opendemocracy.net/north-africa-west-asia/dogus-simsek/antisyrain-racism-in-turkey> adresinden 20.08.2020 tarihinde erişilmiştir.
- UNCHR. (2009). *Designing appropriate interventions in urban settings: Health, education, livelihoods, and registration for urban refugees and returnees*. <https://www.unhcr.org/4b2789779.pdf> adresinden 16.11.2019 tarihinde erişilmiştir.

- Ünal, S. (2014). Türkiye'nin beklenmedik konukları: "Öteki" bağlamında yabancı göçmen ve mülteci deneyimi. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 6(3), 65-89.
- Taştan, C. ve Çelik, Z. (2017). *Türkiye'de Suriyeli çocukların eğitimi: Güçlükler ve öneriler*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Tekin, H. H. ve Tekin, H. (2006). Nitel araştırma yönteminin bir veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme. *Sosyoloji Dergisi*, 3(13), 101-116.
- Toksöz, G. (2006). *Uluslararası emek göçü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Toksöz, G. (2008). Enformel işgücü piyasaları ve göçmen işçilere talep: Karşılaştırmalı perspektiften Türkiye'nin durumu. B. Ergüder vd. (Ed.). *Türkiye işçi sınıfı ve emek hareketi küreselleşiyor mu* içinde (ss. 89-108). İstanbul: Sav ve Tüsam.
- Tümtaş, M. S. (2018). Toplumsal dışlanmadan vatandaşlık tartışmalarına Suriyeli kent mültecileri. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 18(37), 26-47.
- Yağar, F. ve Dökme, S. (2018). Niteliksel araştırmaların planlanması: Araştırma soruları, örneklem seçimi, geçerlik ve güvenilirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1-9.
- Yalçın, C. (2004). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldız, A. (2017). *Göçmen kaçakçılığı algısı ve göçmenlerin karar süreçleri*. BM Göç Kuruluşu (IOM) Rapor.